

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ชุดฝึกกิจกรรมทักษะสัมพันธ์ดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำแนกตามหัวข้อดัง
ต่อไปนี้

1. หลักสูตรดนตรีสำหรับเด็กวัยประถมศึกษา
 - 1.1 ที่มาและความหมายของหลักสูตร
 - 1.2 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
 - 1.3 โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
 - 1.4 ความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างหลักสูตรดนตรีในแต่ละระดับการศึกษา
2. ดนตรี
 - 2.1 ความหมายของดนตรี
 - 2.2 ลักษณะและธรรมชาติของดนตรี
 - 2.3 ประโยชน์และคุณค่าของดนตรี
 - 2.4 ความหมายของดนตรีสำหรับเด็ก
3. พัฒนาการทางดนตรีและผู้เรียนดนตรี
 - 3.1 พัฒนาการทั่วไปและพัฒนากาทางดนตรีของเด็ก
 - 3.2 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้กับการสอนดนตรี
 - 3.3 ดนตรีกับเด็กระดับประถม
4. ดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน
 - 5.1 เนื้อหาดนตรี
 - 5.2 ทักษะดนตรี
5. การสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษา
 - 5.1 จุดมุ่งหมายของการสอนดนตรี
 - 5.2 ข้อคิดในด้านการสอนวิชาดนตรีกับทักษะ 4 อย่าง
 - 5.3 แนวการจัดกิจกรรมดนตรีในระดับประถมศึกษา
 - 5.4 กิจกรรมดนตรีสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

- 5.5 หลักและวิธีการสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษา
6. การเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่องสัมพันธ์
 7. การวัดและประเมินผลวิชาดนตรี
 8. เอกสารเกี่ยวกับชุดฝึก
 9. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรดนตรีสำหรับเด็กวัยประถมศึกษา

1. ที่มาและความหมายของหลักสูตร รัชชัช ชัยจิระฉายากุล (2529, หน้า 3) กล่าวถึงคำว่า “หลักสูตร” (curriculum) ซึ่งมาจากภาษาละติน (currere) แปลว่า “เส้นทางที่จะวิ่งต่อไป” (the course to run) หมายถึง สิ่งที่ใช้ในการแข่งขันในสมัยโบราณ

เดิมที่ความหมายของหลักสูตรอยู่ในวงแคบ หมายถึง บางกลุ่มเนื้อหา หรือกลุ่มรายวิชาที่จัดขึ้นในโรงเรียน เช่น หลักสูตรวิทยาศาสตร์ หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรช่วงชั้นต้น เป็นต้น เมื่อวิชาการด้านหลักสูตรมีความเจริญขึ้น ความหมายของหลักสูตรก็ยิ่งมีความหมายกว้างขึ้น นักการศึกษาของไทยและของต่างชาติได้ให้คำนิยามหรือความหมายไว้แตกต่างกัน ดังนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2513, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร มีความครอบคลุมถึงหลักสูตรประมวลโครงการสอน แบบเรียน และกิจกรรมการเรียนทั้งหมดที่มุ่งประสบการณ์แก่ผู้เรียน

กัญญา สาร (2516, หน้า 279) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาตัวเองไปในทิศทางที่โรงเรียนพึงปรารถนา

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรหมายถึง แผนการจัดประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์

ฮิลดา ทาบ (Taba, 1962, p. 11) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรหมายถึง แผนสำหรับผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

สุมิตร คุณานุสร (2518, หน้า 3) ได้กล่าวว่า หลักสูตรมี 2 ระดับคือ หลักสูตรในระดับชาติ และหลักสูตรในระดับโรงเรียน หลักสูตรในระดับชาติหมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ ส่วนหลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์

ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นภายนอกหรือภายในโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ดังนั้นโดยสรุปแล้ว หลักสูตรหมายถึง แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งอาจเป็นรูปของเนื้อหาวิชา หรือการจัดกิจกรรมการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปตามทิศทางที่ความมุ่งหมายของหลักสูตรวางไว้นั่นเอง จากความหมายของหลักสูตร ดังที่กล่าวมาทำให้เราสามารถมองเห็นความสำคัญของหลักสูตรได้อย่างชัดเจน ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เพื่อเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีหลักการ ดังนี้

2.1 เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน

2.2 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์

ในการดำรงชีวิต

2.3 เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมี

โอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้

จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ ตั้งสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผลด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

โครงสร้างหลักสูตรประถมศึกษา ได้มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทยและคณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน และความรู้ พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน จากโครงสร้างหลักสูตร วิชาดนตรีได้ถูกจัดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เนื่องจาก วิชาดนตรีเป็นวิชาหนึ่งที่สามารถสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติและพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดีได้

3. โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

จุดประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาค่านิยม เจตคติ พฤติกรรม และบุคลิกภาพเน้นการเป็นคนช่างคิด ช่างทำ และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ โดยใช้กิจกรรมจริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ลูกเสือ เนตรนารี ชุวภาษา และผู้นำเพื่อประโยชน์ จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะ ดังนี้

3.1 มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการเกี่ยวกับความคิดความงาม การรักษาสุขภาพกายและจิตใจ

3.2 มีความสามารถในการวิเคราะห์วิจารณ์ แก้ปัญหา มีความสามารถในการแสดงออก และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

3.3 มีความเสียสละ สามัคคี มีวินัย ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญูกตเวที รักการทำงาน เห็นคุณค่าของการออกกกำลังกาย

3.4 มีความสนใจแสวงหาความรู้ และรูปแบบการทำงานใหม่ๆ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ใช้ความรู้ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาเพื่อการทำงาน และการดำรงชีวิต

3.5 ปรับปรุงตนเอง ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหา และพัฒนามุขลิกภาพของตนเองได้

เนื้อหาสร้างเสริมลักษณะนิสัย 5 กลุ่ม

3.5.1 จริยศึกษา

3.5.2 ศิลปศึกษา

3.5.3 พลศึกษา

3.5.4 คณิตและนาฏศิลป์

3.5.5 ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์

จากการศึกษาโครงสร้างของหลักสูตรจะเห็นว่า หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533) กำหนดวิชาดนตรีและนาฏศิลป์รวมเข้าเป็นวิชาเดียวกัน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนให้เกิดทักษะดนตรี ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีจุดประสงค์เฉพาะเพื่อมุ่งให้มีความรู้และ พื้นฐานเกี่ยวกับดนตรี การแสดงออกตามความคิดจินตนาการของตน สามารถนำประสบการณ์และนาฏศิลป์ ไปช่วยส่งเสริมและปรับปรุงบุคลิกภาพของผู้เรียนวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ในหลักสูตรแบ่งกิจกรรม 4 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการร้องเพลง กิจกรรมเน้นการฟังและกิจกรรมนาฏศิลป์ ซึ่งกิจกรรมแต่ละด้านเป็นเนื้อหาวิชาที่สนับสนุนให้ผู้เรียนฝึกฝนประสบการณ์ตามลักษณะกิจกรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

เนื้อหาเฉพาะวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ

1. กิจกรรมเน้นจังหวะ
2. กิจกรรมเน้นการฟัง
3. กิจกรรมเน้นการร้องเพลง
4. กิจกรรมนาฏศิลป์

จากเนื้อหาเฉพาะวิชาดนตรีและนาฏศิลป์จะเห็นได้ว่า หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้มุ่งเน้นให้วิชาดนตรีและนาฏศิลป์นำกิจกรรม 4 กิจกรรมมาใช้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของเบอร์เกตัน และบอร์ดแมน (Bergethon & Boardman, 1975 อ้างถึงใน อรรถพร บรจิตศิลป์, 2538, หน้า 68) กล่าวว่า การที่เด็กจะเกิดความเข้าใจดนตรี มีทักษะทางดนตรีและมีทัศนคติที่ดีต่อดนตรีนั้น ครูต้องพยายามจัดประสบการณ์ทางดนตรีให้เด็กได้รับรู้หลาย ๆ ด้าน ซึ่งการรับรู้ นั้น หมายถึง การได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส ฯลฯ ยิ่งรับรู้มากเท่าใด ความเข้าใจก็ชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น การจัดการเรียนการสอนดนตรี กิจกรรมดนตรีจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพราะช่วยให้เด็กมีโอกาสมิผัสด้วยตนเอง กิจกรรมต่าง ๆ ครูควรจัดให้ผสมผสานกันและกระทำอย่างสม่ำเสมอ เพราะกิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้เด็กมีพื้นฐานทางดนตรีที่จำเป็น ซึ่งแต่ละด้านมีความสำคัญต่อเด็กมากและสอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ที่เน้นกิจกรรมต่าง ๆ นี้อย่างสัมพันธ์กัน เพียงแค่เปลี่ยนชื่อกิจกรรมนาฏศิลป์เป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวแต่ในรายละเอียดของกิจกรรมเหมือนกันเพราะกิจกรรมนาฏศิลป์ คือการทำท่าทางเคลื่อนไหว

ไหวประกอบเพลงซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับกิจกรรมการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ในงานวิจัยยังได้เสริมกิจกรรมด้านการคิดสร้างสรรค์ และกิจกรรมการเล่นดนตรีเพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กรู้จักใช้ความคิดจินตนาการของตนเองสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ที่เป็นรูปแบบของตนเอง อันเป็นการพัฒนาศิลปะด้านนี้ให้ก้าวหน้าต่อไป

นอกจากนี้ รังสี เกษมสุข (2535, หน้า 39 - 52) ยังได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กำหนดวิชาดนตรีกับนาฏศิลป์ไว้เป็นหน่วยเดียวกัน ดังนี้

การสอนดนตรีนาฏศิลป์ในแต่ละครั้งนั้นจะต้องนำกิจกรรมที่มีอยู่ 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการฟัง กิจกรรมการร้องเพลงและกิจกรรมนาฏศิลป์มาสอนให้สัมพันธ์กัน เช่น ให้ร้องเพลง ก่อนที่เด็กจะร้องเพลงก็ต้องฟังเพลงเสียก่อน ในระหว่างฟังเพลงก็ให้เด็กเกาะจังหวะประกอบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในจังหวะอันเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กำหนดการร้องเพลงให้ช้า เร็ว ตามทำนองและจังหวะ แล้วจึงร้องและทำจังหวะไปพร้อม ๆ กัน การทำท่าทางประกอบเพลงหรือจังหวะมีความสำคัญกับเด็กมากเพราะเด็กจะได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย ทำท่าทางอันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่สำคัญของเด็กซึ่งจะช่วยทำให้เด็กเกิดความเบิกบานใจในการแสดงออก และยังช่วยการพัฒนาร่างกายของเด็กได้เป็นอย่างดี แต่จะเน้นกิจกรรมมากนักน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับเรื่องที่เรียนว่าจะเน้นกิจกรรมใด

กิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับเด็ก ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 จะไม่เน้นทักษะในการปฏิบัติมากนัก จึงได้ใช้วิธีการนำเข้าไปบูรณาการในหัวเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และเพื่อลดความยากของเนื้อหา และลดทักษะให้น้อยลง เช่น ให้เด็กร้องเพลงเกี่ยวกับสัตว์ทำท่าทางและเคลื่อนไหวร่างกายเลียนแบบสัตว์ต่าง ๆ ที่เคยพบเห็น โดยนำไปบูรณาการกับเรื่องของสัตว์ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในรูปร่างลักษณะการเคลื่อนไหว การส่งเสียงของสัตว์ด้วยการร้องเพลงทำท่าทางประกอบทำให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน และเรียนรู้ชีวิตของสัตว์ไปพร้อมกัน การสอนให้มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันในลักษณะนี้ จะช่วยให้เด็กมองเห็นและเข้าใจสิ่งที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ คำว่าบูรณาการ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี (2529, หน้า 13) ได้เน้นความหมายของบูรณาการเกี่ยวกับความสมบูรณ์กับความสมดุล ซึ่งตรงกับคำว่า Integration เป็นภาวะอันสูงสุดอันพึงประสงค์ในชีวิตของผู้เรียน และหทัย ดันหยง (2525, หน้า 243) ได้ให้ความหมายของการสอนในลักษณะบูรณาการว่า

การสอนในลักษณะบูรณาการ หมายถึง การผสมผสานกลมกลืนอย่างมีระบบและมีกลไกสัมพันธ์อยู่ในโครงสร้างของความคิดรวบยอด หลักการ เนื้อหาวิชาในสาขาต่าง ๆ โดยปกติบูรณาการทางการสอนนั้นอาจมีหลายรูปแบบที่พบในบูรณาการทางการสอนทั่ว ๆ ไป 2 ลักษณะ

คือ บูรณาการโดยมีวิชาแกน (core) เช่น ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ประกอบด้วยวิชาย่อย 7 วิชา เราอาจจะใช้วิชาดนตรีเป็นแกนแล้วใช้วิชาอื่น ๆ คือ จริยศึกษา พลศึกษา นาฏศิลป์ ลูกเสือ เนตรนารี เป็นวิชา สหวิทยาการ คือ วิชาบูรณาการ บูรณาการอีกลักษณะหนึ่งก็คือ การผสมผสานวิชาย่อยต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยไม่เน้นวิชาใดเป็นแกน ซึ่งนักจัดหลักสูตรสมัยเก่ามักจะทำกับระดับประถมศึกษา โดยถือว่า ระดับนี้ยังไม่ต้องเน้นอะไรมาก ปัจจุบันคงเป็นความคิดที่ผิดและล้าสมัยเสียแล้ว อย่างไรก็ตามครูดนตรีเมื่อมีความมุ่งมั่นทุ่มเทการสอนดนตรีย่อมจะมองการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย โดยเน้นวิชาดนตรีเป็นแกนด้วยจิตสำนึกและผูกพันในวิชาที่เป็นความถนัดทางธรรมชาติของตน

นอกจากนี้ รัสสิ เถษมสุข (2535, หน้า 39 - 52) ยังได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์เพิ่มเติมอีกว่า ควรจัดให้มีการเรียนการสอนในลักษณะกระบวนการกลุ่มให้มากที่สุด เพื่อให้เด็กได้เรียนร่วมกัน คิดร่วมกัน ช่วยเหลือกัน ให้เด็กช่วยกันฝึก ช่วยหาข้อบกพร่อง ช่วยกัน ปรับปรุงแก้ไข อันเป็นการฝึกให้เด็กได้ปฏิบัติตนในสังคมย่อย ๆ ของเด็ก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัยในด้านต่าง ๆ การฝึกปฏิบัตินั้นเริ่มต้นด้วยการดูรูปแบบที่กำหนดให้ โดยฝึกให้เด็กสังเกตท่าทาง จังหวะ ความสัมพันธ์ และความสอดคล้องผสมผสานกลมกลืนและความพร้อมเพรียง เพื่อให้เป็นสิ่งที่ถูกต้องในเบื้องต้นเสียก่อน โดยให้ฝึกตามรูปแบบที่กำหนดให้ แล้วให้อภิปรายซักถาม ศึกษาค้นคว้าหาสาเหตุที่สามารถฝึกปฏิบัติได้ และการฝึกปฏิบัติไม่ได้ ทำอย่างไรจึงจะฝึกปฏิบัติได้ ช่วยกันให้ข้อเสนอแนะ หาวิธีการแก้ไขและปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้น การแบ่งกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมมีการสลับเปลี่ยนบุคคลในกลุ่ม เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสอยู่ในกลุ่มย่อยกับเพื่อนทุก ๆ คน และให้เด็กได้มีโอกาสสังคมกับคนอื่น ๆ อย่างทั่วถึง

เมื่อมีการเรียนการสอนเป็นกลุ่มเพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยจากการอยู่และเรียนร่วมกันแล้ว การประเมินผลก็ควรจะทำในลักษณะกลุ่มด้วย ลักษณะนิสัยสำคัญที่จะวัดและประเมินเป็นอันดับแรก คือ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ความกล้าแสดงออกในการแสดงกิจกรรมนั้น ๆ อย่างผสมกลมกลืน ส่วนทักษะหรือความถูกต้องควรจัดลำดับความสำคัญเอาไว้รองลงมา การแสดงด้วยท่าทางยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ขัดเขิน เคร่งเครียด เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ในกิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์ ทักษะ หรือความถูกต้อง เป็นสิ่งที่ต้องสะสมเพิ่มพูนและฝึกฝนในขั้นที่สูงขึ้น ตามพัฒนาการของร่างกายและความพร้อมของเด็ก

การประเมินผลเป็นกลุ่มด้วยการแสดงให้ดู ควรเปิดโอกาสให้อิสระแก่เด็กได้ศึกษาท่าทางซึ่งกันและกันได้ เพื่อให้เหมือนกับสภาพการแสดงจริง ๆ ซึ่งต้องมีการฝึกซ้อมก่อนออกแสดงบนเวที การประเมินผลในกิจกรรมของดนตรีและนาฏศิลป์ ควรมีทางเลือกให้มากเพื่อสนองความสนใจ ความถนัดและความต้องการของเด็ก ตลอดจนสภาพท้องถิ่นซึ่งแตกต่างกัน ข้อคิดที่สำคัญคือ ไม่ควรเอาเป็นเอาตายกับเด็กจนเด็กขาดความเชื่อมั่น หดความสนุกสนาน และเกลียดกิจกรรมที่

มุ่งส่งเสริมความสนุกเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นการวัดและประเมินผลตรงกันข้ามกับสิ่งที่เน้นไว้ชัดเจนของกิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนดนตรีนั้น ครูผู้สอนควรมีแนวทางดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสม โดยเน้นกิจกรรมและสื่อที่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีการเชื่อมโยงบูรณาการทักษะทางดนตรีอย่างสัมพันธ์กัน ทำให้นักเรียนเกิดทักษะทางดนตรีได้ครบทุก ๆ ด้าน อันจะนำมาซึ่งการสร้างเสริม และพัฒนาการจุดเด่นของเด็กแต่ละคน เป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านดนตรี นำไปสู่ความซาบซึ้ง มีสุนทรียรสในดนตรี และนอกจากการจัดการเรียนการสอนดนตรีที่ครูผู้สอนจะต้องมีแนวทางดำเนินกิจกรรมที่เหมาะสมแล้วครูยังต้องทราบถึงความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างหลักสูตรดนตรีในแต่ละระดับการศึกษาเพื่อมิให้เกิดปัญหาในการพัฒนาการสอนดนตรีในระดับชั้นต่อไป

4. ความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างหลักสูตรดนตรีในแต่ละระดับการศึกษา

ดนตรีเป็นวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของสังคม สுகกรี เจริญสุข (2531, หน้า 70) ให้แนวคิดเรื่องหลักสูตรและการสอนดนตรีในต่างระดับการศึกษา หรือในระดับเดียวกัน มักจะเกิดปัญหาหลายประการ เช่น หลักสูตรเน้นแนวคิดการสอนดนตรีไว้จุดประสงค์ที่ชัดเจนแน่นอน ผู้สร้างหลักสูตรส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานประสบการณ์ทางดนตรีโดยเฉพาะ จึงกลายเป็นผู้เขียนหลักสูตรเพื่อสร้างปัญหาให้แก่ครูดนตรี เมื่อเอกสารหลักสูตรตีพิมพ์ ประกาศออกมาแล้วมักจะเปลี่ยนแปลงยกเลิกไม่ได้ ครูผู้สอนเป็นผู้อยู่ในสายงานที่ไม่มีอำนาจต่อรองและโดยมากเป็นครูน้อยจะไปแก้ไขสิ่งใดก็ไม่ถูกไม่ควรก็ทำไม่ได้ ปัญหาหลักสูตรการสอนดนตรีจึงเกิดขึ้น และเป็นพิษไข้ทำลายสุขภาพการสอนดนตรีอยู่ตลอด ส่วนเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกัน แม้แต่ภายในเนื้อหาที่ขัดแย้งกัน ตัวอย่างเช่น กิจกรรมการร้องเพลงชั้นประถมต้น ๆ บางเพลงยากเกินไป บางเพลงในชั้นประถมปลายกลับง่ายเกินไป ระดับของดนตรีและเพลงไม่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ปัญหาเหล่านี้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาการสอนดนตรีให้ต่อเนื่องกัน ทำให้นักศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องไปเริ่มต้นใหม่ ระดับมัธยมต้องไปเรียนพื้นฐานอย่างเด็กประถม เด็กประถมต้องไปเล่นดนตรีอนุบาล เป็นต้น

ฉกรรจ์ สุทธิจิตต์ (2531, หน้า 5-6) ได้สรุปความต่อเนื่องในการสอนดนตรีในระดับการศึกษาต่าง ๆ

ระดับปฐมวัย	ระดับการสอน	การเตรียมความพร้อมทางดนตรี
ระดับประถมศึกษา	ระดับการสอน	เน้นเนื้อหาสาระพื้นฐานของการดนตรี
ระดับมัธยมศึกษา	ระดับการสอน	เน้นทฤษฎีและทักษะทางดนตรี
ระดับอุดมศึกษา	ระดับการสอน	เน้นวิชาชีพดนตรีและการบริการสังคม

ตารางที่ 1 สุกรี เจริญสุข (2531, หน้า 73) เสนอแนะเป้าหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

ระดับชั้นเรียน	บังคับเรียน	บังคับเลือก	เลือก
ชั้นอนุบาล ประถมศึกษา	ดนตรีทั่วไป ดนตรีทั่วไป	กลุ่มขับร้องเล่นเครื่องดนตรี กลุ่มขับร้องชั้นเรียน เครื่องดนตรี	--- ขับร้องประสานเสียง วงดนตรีปีพาทย์ วงเครื่องสาย วงออร์เคสตรา วงแจ๊ส วงโยธวาทิต
มัธยมศึกษา	ดนตรีทั่วไป	เรียนดนตรีปฏิบัติรายบุคคล ทฤษฎีดนตรี ชั้นเรียน เครื่องดนตรี ชั้นเรียน ขับร้อง	ขับร้องประสานเสียง วงปีพาทย์ วงเครื่องสาย วงออร์เคสตรา วงแจ๊ส วงโยธวาทิต

ในระดับปฐมวัยควรเน้นธรรมชาติอยู่ใกล้ตัวเด็ก เสียงดนตรีที่ใช้เป็นสื่อสอนเด็กควรใกล้เคียงกับเสียงธรรมชาติ และโดยธรรมชาติของเด็กชอบสัตว์ ชอบธรรมชาติของสัตว์ในกริยาอาการต่าง ๆ เช่น เสียงร้อง อาถรรพ์กริยาเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นท่วงทำนองดนตรีธรรมชาติ ครูสอนดนตรีต้องใช้ธรรมชาติเหล่านี้มาปรับแปรเปลี่ยนให้มาเข้าระบบดนตรี พร้อมทั้งจัดกิจกรรมให้สอดคล้องโดย “เน้นการเล่นที่ไม่เป็นรูปแบบ” มากนัก ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน ไม่จำเป็นต้องสอนทฤษฎีนอกจากพื้นฐานจำเป็นที่ใกล้เคียงกับธรรมชาติบ้างเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งเหล่านี้เป็นการเตรียมพร้อมทางดนตรี

ในระดับประถมศึกษา เนื้อหาทฤษฎีทางดนตรีก็ยังคงเน้นเพียงพื้นฐานเบื้องต้นเลือกสรรเฉพาะที่จำเป็นที่นำมาใช้ให้สอดคล้องกับกิจกรรมภาคปฏิบัติและชีวิตประจำวัน เน้นการเรียนรู้ภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี การจัดให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมดนตรี จะเป็นกิจกรรมเดี่ยว หรือกลุ่มก็ตาม ไม่ควรเน้น หรือมุ่งฝึกฝนให้มาก หรือยากซับซ้อนเกินไป ทั้งนี้ผู้สอนดนตรีจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการของเด็ก ที่มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ผ่านจุดประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้ ครูจะต้องสังเกตผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กในการเรียนภาคปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ การสอนให้เล่นเครื่องดนตรีนั้นครูจะต้องสนใจให้เด็กเล่นเครื่องดนตรีเหมือนที่เด็กเล่นเครื่องเล่นอื่น ๆ และพยายาม

ชักนำให้เกิดจิตพิสัยว่า เครื่องดนตรีมีใช้ของแปลกพิสดารอะไร ถ้าเด็กคุ้นเคยคลุกคลีกับเครื่องดนตรีเสมือนเป็นของเล่นแล้วจะเป็นภาวะที่นำไปสู่การสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนดนตรี อันเป็นเป้าหมายของการสอน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างหลักสูตรดนตรีในแต่ละระดับการศึกษา สรุปได้ว่า การเรียนดนตรีในระดับประถมศึกษาเน้นการเรียนภาคปฏิบัติ ซึ่งมีทฤษฎีเท่าที่จำเป็นและจะต้องจัดให้เด็กมีส่วนร่วมเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงออกให้มากที่สุด และครูจะต้องไม่ลืมเป้าหมายหลักที่ว่า การเรียนดนตรีของเด็กนั้นก็เพื่อให้ดนตรีเป็นสื่อสร้างเสริมลักษณะนิสัย

จากการศึกษาหลักสูตรดังกล่าวมาทั้งหมดข้างต้นสรุปได้ว่า หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีจุดประสงค์เฉพาะเพื่อมุ่งให้มีความรู้และ พื้นฐาน เกี่ยวกับดนตรี การแสดงออกตามความคิดจินตนาการของตน สามารถนำประสบการณ์และนาฏศิลป์ ไปช่วยส่งเสริมและปรับปรุงบุคลิกภาพของผู้เรียนวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ในหลักสูตรแบ่งกิจกรรม 4 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมเน้นจังหวะ กิจกรรมเน้นการร้องเพลง กิจกรรมเน้นการฟังและกิจกรรมนาฏศิลป์ ซึ่งกิจกรรมแต่ละด้านเป็นเนื้อหาวิชาที่สนับสนุนให้ผู้เรียนฝึกฝนประสบการณ์ตามลักษณะกิจกรรม ซึ่งมีสอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ที่เน้นกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อย่างสัมพันธ์กัน และยังได้เสริมกิจกรรมด้านการคิดสร้างสรรค์และกิจกรรมการเล่นดนตรีเพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กรู้จักใช้ความคิดจินตนาการของตนเอง สร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ที่เป็นรูปแบบของตนเองและเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกทางด้านดนตรี อันเป็นการพัฒนาศิลปะด้านนี้ให้ก้าวหน้าต่อไป

ดนตรี

ดนตรีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ไม่ว่าที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูง หรือที่ยังล้าหลังอยู่ ต่างก็มีการแสดงออกทางดนตรี เพราะดนตรีมีประโยชน์ ก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ ส่งผลให้จิตใจผ่องใส มีชีวิตชีวา ดนตรีช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน ให้ความอบอุ่น เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ ผ่อนคลายอารมณ์เมื่อรู้สึกเคร่งเครียด กระตุ้นให้รู้สึกดีคลั่ง กล้าหาญในยามที่หวาดกลัว ทั้งยังช่วยหล่อหลอมจิตใจให้คนได้หันมาสร้างกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคี นอกจากนี้การศึกษาดนตรีสำคัญ เช่น รูสโซ (Rousseau) เปสตาลอซซี (Pestalozzi) และโฟรเบล (Frobel) มีความเชื่อว่าดนตรีเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก (อรรถพร บรรจงศิลป์, 2538, หน้า 127-128) โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็ก ช่วยให้เด็กสามารถคิดได้อย่างมีเหตุผล และคิดอย่างสร้างสรรค์ ควบคู่ไปกับการคิดอ่านทางวิชาการ ด้านการเรียน นอกจากนี้แล้วดนตรียังช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถทางกาย ช่วยพัฒนาการทางด้านอารมณ์ และสังคม กล่อมเกล้าจิตใจให้เด็กมี

จิตใจละเอียดอ่อน เป็นคนดี เข้าใจและเข้าถึงความรู้สึกของตนเองและคนอื่นได้ดีขึ้น เห็นคุณค่าของมนุษย์ เข้าใจวัฒนธรรมและอารยธรรมของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน

1. ความหมายของคนตรี ได้มีผู้ให้คำจำกัดความหรือความหมายของ “คนตรี” ไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

เฮนรี (Henry, อ้างถึงใน ไพบูลย์ กิจสวัสดิ์, 2514, หน้า 52) ให้ความหมายไว้ว่า คนตรีเป็นภาษาสากลของมนุษย์ ไม่ว่ามนุษย์ชาติใด ภาษาใด เมื่อได้ฟังเสียงเพลงหรือเสียงดนตรีแล้ว อาจทราบได้ว่าเป็นเพลงเศร้า อ่อนหวาน สนุกสนาน ตีกลักหรือเข้มแข็ง การที่มนุษย์ต่างชาติต่างภาษาได้ฟังเพลงแล้วมีความเข้าใจตรงกัน ดังนั้นเราจึงถือว่า ดนตรีเป็นภาษาสากล

ไมโนลด์ (Minold, 1963, p. 4 อ้างถึงใน กำไล เปาวิมร, 2530, หน้า 7) กล่าวว่า ดนตรีคือ ภาษาอารมณ์ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมาย

วินโนลด์ และจอห์น (Winold & John, 1971, p. 2) กล่าวว่า ดนตรี คือรูปแบบของพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งสื่อออกมาในรูปของเสียงที่มีการจัดระบบอย่างมีวัตถุประสงค์เพื่อผลทางด้านสุนทรียะ

ฮอร์นบาย (Hornby, 1974, p. 566) กล่าวว่า ดนตรี คือ ศิลปะของการรวมเสียงเข้าด้วยกันอย่างมีจังหวะจะโคน และมีความผสมกลมกลืน

สุวัฒน์ ทรงเกียรติ (2542, หน้า 7) กล่าวว่า ดนตรีคือ งานศิลปะอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มา โดยอาศัยเสียงต่าง ๆ เป็นสื่อถ่ายทอดความรู้สึก เสียงดนตรีเป็นเสียงที่เลียนแบบมาจากธรรมชาติ แล้วนำมาดัดแปลงเรียบเรียงขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดเสียงที่ไพเราะงดงามและให้อารมณ์ที่คล้อยตาม ตลอดจนสร้างจินตนาการให้แก่ผู้ฟัง เพื่อให้เกิดความบันเทิงแก่ผู้ชมและผู้ฟัง

โกวิท ขันศรี (2521, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของคำว่าดนตรีออกเป็น 2 หัวข้อ คือ

1. ดนตรีทั่วไป (commercial music & entertainment) คือ ดนตรีที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์ในยุคแรก ๆ ตั้งแต่เราอาศัยอยู่ในป่าดง ในถ้ำ แม้ในโพรงไม้ก็รู้จักร้องรำตามธรรมชาติ เช่น รู้จักปรบมือ เคาะหิน เคาะไม้ เป่าเขา ผีปาก เป็นต้น ในปัจจุบันเราก็มีเพลงจำพวกพื้นเมือง ลูกกรุง เพลงโฆษณา ซึ่งความจริงเพลงพวกนี้ทำให้ผู้ฟังมีจิตใจร่าเริง สดชื่น น่ารัก นกร้องเสียงคลั่น ถ้าผู้ที่ได้ยินเสียงธรรมชาติเหล่านี้แล้วเกิดความสุขก็น่าจะเรียกว่า เป็นเสียงดนตรีชนิดที่ 1 นี้ด้วยเหมือนกัน

2. ดนตรีคลาสสิก (classical music) สำหรับดนตรีคลาสสิกหรือดนตรีอมตะนี้ ถือว่าเป็น ศิลปศาสตร์ชั้นสูงที่วิวัฒนาการและพัฒนาจากดนตรีพวกที่ 1 แต่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง ทั้งในด้านการสร้างสรรค์ และทำความเข้าใจ รวมทั้งต้องใช้หลักวิชาการที่ต้องใช้เวลา ในการศึกษา ค้นคว้า และความปรารถนาจริงที่จะผลิตผลงานออกมาแต่ละชิ้น ดนตรีชนิดนี้มีใช้เสียง สูง ๆ ต่ำ ๆ

หรือเสียงธรรมชาติ หรือเพลงที่แต่งขึ้นมาตามใจชอบ แต่เป็นทั้งวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ชั้นสูงทีเดียว

ณรุทธิ์ สุทธจิตต์ (2532, หน้า 32) กล่าวว่า คนตรีคือ ภาษาหนึ่งซึ่งใช้ถ่ายทอดความรู้สึกซึ่งภาษาในลักษณะอื่นไม่สามารถถ่ายทอดได้โดยใช้เสียงและจังหวะเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึก

วิภา คงคากุล (2537, หน้า 8) กล่าวว่า คนตรีคือศิลปะอย่างหนึ่งและเป็นผลที่เกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ของเขาออกมาเป็นสัญลักษณ์ คนตรีเป็นส่วนหนึ่งของความรู้สึก ประสบการณ์ในชีวิตของมนุษย์ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านั้นอาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คนตรีเป็นภาษาสากลของมนุษยชาติ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสียงที่มนุษย์ได้เรียบเรียงร้อยกรองขึ้นอย่างมีระบบ เป็นงานศิลปะอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาโดยอาศัยเสียงเป็นสื่อถ่ายทอดความรู้สึกต่าง ๆ เมื่อฟังดนตรีแล้วเกิดความเข้าใจตรงกัน เพื่อแสดงออกถึงสุนทรียภาพ ความงามที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา แต่สามารถทำให้ผู้ฟังเสียงนี้ภาพในจินตนาการได้

2. ลักษณะและธรรมชาติของคนตรี เมื่อกล่าวถึง “คนตรี” ก็เป็นที่ทราบกันว่าคนตรินั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสียงที่มนุษย์ได้เรียบเรียงร้อยกรองขึ้นอย่างมีระบบ ทั้งยังได้สอดแทรกอารมณ์ จินตนาการหรือความคิดสร้างสรรค์ลงไปและถ่ายทอดออกมา โดยผ่านเสียงร้องของมนุษย์หรือเสียงของเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น กลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่า มีประโยชน์อย่างมากและจำเป็นจะขาดเสียมิได้ ในชีวิต ลักษณะและธรรมชาติของคนตรีจะแตกต่างออกไปจากศิลปะแขนงอื่น สุกรี เจริญสุข (2532, หน้า 1) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. คนตรีเป็นสื่อทางอารมณ์ที่สัมผัสได้ด้วยหู การที่จะเข้าถึง หรือสัมผัสคนตรีได้นั้นเกิดจากการฟังดนตรีโดยตรงหูจึงเป็นอวัยวะฟังดนตรีที่สำคัญที่สุดกว่าส่วนใด ๆ
2. คนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนตรีเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมที่ต้องศึกษาเรียนรู้ และเป็นเรื่องส่วนตัว จึงไม่สามารถถ่ายทอดความซาบซึ้งไปยังผู้อื่นได้โดยตรง ประสบการณ์ตรงทางดนตรีจึงต้องฟังดนตรีหรือบรรเลงดนตรีด้วยตนเอง
3. คนตรีเป็นเรื่องของสุนทรียะ คนตรีเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์ว่าด้วยความไพเราะ ความไพเราะของคนตรีเป็นเรื่องของความรู้สึกที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกระดับ ทุกชนชั้น ความไพเราะทางดนตรีวัดได้จากประสบการณ์ทางสุนทรียะ จะมีมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับเฉพาะบุคคล

4. คนตรีเป็นเรื่องของอารมณ์ คนตรีเป็นเรื่องของการแสดงออกทางอารมณ์ คนตรีเป็นการระบายสีแห่งเสียงลงบนความเงียบ เสียงดนตรีจะออกมาเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับเจ้าของอารมณ์

ที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นเสียง ผู้ประพันธ์เพลงจะใส่อารมณ์ลงไปในเพลงตามที่ตนต้องการ ผู้บรรเลงก็ถ่ายทอดอารมณ์จากผู้ประพันธ์ลงบนเครื่องดนตรี ผลกระทบต่อผู้ฟังก็คือ เสียงดนตรีที่ประกอบด้วยอารมณ์ของผู้ประพันธ์บวกกับความสามารถของนักดนตรีที่จะถ่ายทอดไปถึง

5. ดนตรีเป็นเรื่องของศาสตร์ ดนตรีเป็นเรื่องของศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของความรู้วิธีการระบายเสียง ศาสตร์ของดนตรีสามารถเรียนรู้ได้ด้วยการจำ การท่อง การอ่าน การคิดหาเหตุผล เป็นต้น การเรียนรู้ศาสตร์ทางดนตรีหากจะทำให้เข้าถึงความไพเราะ หรือความซาบซึ้งทางดนตรี แต่ศาสตร์ทางดนตรีจะเป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยให้สามารถเข้าถึง ความไพเราะทางดนตรีได้ง่าย

จากลักษณะและธรรมชาติของดนตรีจะเห็นว่า ดนตรีเป็นสื่อทางอารมณ์ที่สัมผัสได้ด้วยหู ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดนตรีเป็นเรื่องของความรู้สึกที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน ดนตรีเป็นเรื่องของการแสดงออกทางอารมณ์ และดนตรีเป็นเรื่องของศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของความรู้วิธีการระบายเสียงเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้สามารถเข้าถึง ความไพเราะทางดนตรีได้ง่าย ซึ่งจากลักษณะและธรรมชาติของดนตรีนี้ ทำให้มองเห็นถึงประโยชน์และคุณค่าที่เกิดขึ้นจากดนตรี ได้อย่างมากมาย

3. ประโยชน์และคุณค่าของดนตรี ดนตรีเป็นสิ่งที่ทำให้จิตใจเบิกบานร่าเริงแจ่มใส ที่ใดมีเสียงดนตรีที่นั่นเต็มไปด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ ปราศจากความสับสนวุ่นวาย มนุษย์เรามีความเฉลียวฉลาดสามารถประคองชีวิตต่าง ๆ อันได้แก่เสียงสูงเสียงต่ำที่เกิดจากธรรมชาติทั้งหลายให้เป็นเสียงดนตรี โดยนำมาเรียบเรียงด้วยความประณีตบรรจง เกิดเสียงเพลงอันไพเราะมีอิทธิพลต่ออารมณ์ของมนุษย์เราเป็นอย่างมาก ดนตรีมีบทบาทอันสำคัญต่อวงสังคมของมนุษย์โดยทั่วไป แม้แต่เด็กทารก นกการทวาร ก็ใช้เพลงเป็นเครื่องปลุกใจ หรือเร้าใจให้ประชาชนเกิดความรักชาติ บ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง มนุษย์เรามีสัญชาตญาณในการดนตรีแล้วทุกคนแม้แต่ทารกก็ยังพอใจและชอบเสียงเพลง ซึ่งจะเห็นได้จากเพลงกล่อมนั้นมีด้วยกัน ทุกชาติทุกภาษา ไม่ว่าประเทศที่เจริญแล้วหรือยังไม่เจริญ มนุษย์กับดนตรีเป็นของคู่กัน โลกเจริญก้าวหน้าในด้านวิชาการเพียงใด ดนตรีก็เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการมากเพียงนั้น

ใครก็ตามเมื่อได้ฟังดนตรีแล้วจะได้รับความรื่นเริงบันเทิงใจเหมือนกันทั้งนั้น ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ดนตรีไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ดังนั้นเพลงของชาติใด ๆ ก็ตามถือว่าเป็นมรดกของโลก ยิ่งทุกวันนี้ การสื่อสารคมนาคมติดต่อกันได้สะดวกรวดเร็ว การดนตรีจึงขยายขอบเขตออกไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก และมีการเปลี่ยนแปลงกันเรื่อย ๆ จึงกล่าวได้ว่า “ดนตรีคือ ภาษาสากลของมนุษยชาติ”

เบอร์ไมสเตอร์ (Burnmeister, 1958, p. 219 อ้างถึงใน องค์การ อินทรมพรรย และวิญญู ทรัพย์ะประภา, 2526, หน้า 6) กล่าวว่า “ดนตรี” มีวัตถุประสงค์ในอันที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความงอกงามทางด้านสุนทรียะ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเพื่อพัฒนาการทางอารมณ์ของ

ผู้เรียน

สายสุรี จุติกุล (2518, หน้า 158) กล่าวว่า คนตรีเป็นสื่อหนึ่งในการแสดงออกของความต้องการ ความคิดประเภทต่าง ๆ ความเข้าใจ ความรู้สึก และจินตนาการของคน นอกจากนี้ยังเป็นตัวเร้าให้เกิด ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2534, หน้า 10) ได้สรุปคำว่า “คนตรี” ไว้ว่า คนตรีคือ สาระวิชาแขนงหนึ่งทางศิลปะที่มีโครงสร้างเนื้อหาเฉพาะ โดยลักษณะของสาระคนตรีเป็น โสตศิลป์ (aural art) และศิลปะการแสดง (performing art) โครงสร้างสาระคนตรีประกอบด้วยองค์ประกอบคนตรีและวรรณคดีคนตรีองค์ประกอบคนตรี ได้แก่ เนื้อหาทางด้านทฤษฎีคนตรี ซึ่งเป็นโครงสร้างของคนตรี องค์ประกอบคนตรีมี 6 ประการคือ จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน รูปแบบ ลีลาและลักษณะของเสียง องค์ประกอบทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานที่ทำให้คนตรีมีรูปแบบเฉพาะของตนเอง แตกต่างไปจากศิลปะแขนงอื่น วรรณคดีคนตรี ได้แก่ บทเพลงและประวัติคนตรี ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้ศึกษาคคนตรีมีความรู้ความเข้าใจและซาบซึ้งคนตรีส่วนประกอบของสาระคนตรีอีกส่วนหนึ่งคือ ทักษะคนตรี ซึ่งจัดเป็นสาระคนตรีที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ ผู้ศึกษาเล่าเรียนในเชิงทักษะทักษะคนตรีประกอบไปด้วย การฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การสร้างสรรค์ และการอ่าน ในการศึกษาสาระคนตรี ผู้เรียนควรมีประสบการณ์ทั้งในด้านเนื้อหาคนตรีและทักษะคนตรีควบคู่กันไปเพื่อพัฒนาการทางคนตรีที่ครบถ้วนสมบูรณ์

จากการศึกษาประโยชน์ของคนตรี พอจะสรุปได้ว่า คนตรีเป็นวิชาหนึ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ เพราะมีส่วนช่วยพัฒนาบุคคลให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา อันจะเป็นผลโดยตรงต่อการพัฒนาประเทศในที่สุด

คุณค่าของคนตรี

บรอกเกิลเฮิสต์ (Brocklehurst, 1971, pp. 3-7 อ้างถึงใน องค์การ อินทรมิพรรย์ และ วิญญูทรัพย์พะประภา, 2526, หน้า 6) กล่าวถึงคุณค่าของคนตรีว่า คุณค่าของประสบการณ์ทางคนตรีเป็นผลรวมทางด้านทักษะ คุณภาพ และการพัฒนาส่วนตนในเรื่องอารมณ์ สติปัญญา ร่างกาย และสังคมของผู้เรียน นอกจากนี้ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2542, หน้า 14-15) ได้สรุปคุณค่าของคนตรีไว้ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ คนตรีเป็นเรื่องของเสียงที่ไพเราะสร้างสรรค์อย่างพิถีพิถันด้วยমনุษย์ การฟังคนตรีสามารถสร้างเสริมจินตนาการของเด็กได้อย่างดี และการเรียนรู้คนตรีสามารถใช้กระบวนการสร้างสรรค์โดยการสร้างทำนอง จังหวะง่าย ๆ จนถึงการประพันธ์เพลงขั้นสูง สิ่งเหล่านี้มีกฎเกณฑ์และต้องใช้พลังสร้างสรรค์เป็นอย่างมาก

167379

๑
๗๕๐.๗
๗๕๑.๖
๑๐

2. พัฒนาด้านอารมณ์ ความรู้สึก คนตรีเป็นโสตศิลป์ที่ปลูกเร้าให้มนุษย์เกิดอารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ ทำให้มนุษย์เรียนรู้และตอบสนองอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองได้เป็นอย่างดี เป็นผลให้เกิดพัฒนาการทางอารมณ์ความรู้สึกได้

3. พัฒนาด้านภาษา เพลงร้องประกอบด้วยภาษาหลากหลายที่ได้รับการประพันธ์ไว้อย่างไพเราะ การเรียนรู้เพลงด้วยการขับร้องเป็นการช่วยพัฒนาการทางภาษาอย่างได้ผล

4. พัฒนาด้านร่างกาย การนอตอบต่อดนตรีด้วยการเคลื่อนไหวลักษณะต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเด็ก ซึ่งมีผลโดยตรงต่อพัฒนาการด้านร่างกาย

5. พัฒนาด้านปัญญา คนตรีเป็นเรื่องของวิชาการที่ลึกซึ้งมาก มีการศึกษาจนถึงระดับปริญญาเอก การเรียนดนตรีอย่างถูกแบบแผนจึงเป็นการพัฒนาด้านปัญญาอย่างลึกซึ้ง เช่นเดียวกับวิชาการด้านอื่น ๆ

6. พัฒนาความเป็นเอกบุคล การแสดงออกทางดนตรี หรือการสนองตอบต่อดนตรีเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความคิดการกระทำของแต่ละบุคคล การเรียนดนตรีจึงเป็นการพัฒนาความเป็นเอกบุคลอย่างถึงแก่น นอกจากนี้การเล่นดนตรีเป็นวงสามารถช่วยพัฒนาความเป็นองค์กรที่มีเอกลักษณ์ได้ด้วย

7. พัฒนาด้านสุนทรีย์ คนตรีเป็นเรื่องของสุนทรีย์ของเสียง การเรียนรู้และมีประสบการณ์ทางดนตรีที่ดี ประทับใจ ทำให้ผู้ศึกษาเกิดพัฒนาการทางสุนทรีย์ได้เป็นอย่างดีทำให้ชีวิตของเด็กสมบูรณ์ขึ้นเมื่อเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในวันข้างหน้า

จากคุณค่าของคนตรีที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นถึงคุณประโยชน์ที่มีอยู่อย่างมากมาย โดยเฉพาะกับเด็ก ๆ สิ่งหนึ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือคนตรีมีความหมายและมีคุณค่าในการพัฒนาอารมณ์ สติปัญญา ร่างกาย และสังคมสำหรับเด็ก

4. ความหมายของคนตรีสำหรับเด็ก เด็กทั่วไปมักจะชอบเสียงดนตรี จะเห็นได้ว่าเด็กเริ่มตั้งแต่วัยทารก อยู่ในบรรยากาศของเพลงเท่ล่อมของบิดา มารดา และผู้คนที่อยู่โดยรอบตัวธรรมชาติของเด็กเมื่อได้ยินเสียงเพลงก็จะฟังอย่างตั้งใจ สีน้าจะแสดงความรัก รื่นรมย์ สบายอก สบายใจ อาจจะมีการขยับแขนขยับขา ขยับมือขยับเท้า โยกตัวไปตามจังหวะเพลงหรือดนตรี สิ่งเหล่านี้เป็นไปตามอัตโนมัติอย่างแทบไม่ต้องสอนกันเลย

คนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก และเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการพัฒนาเด็ก คุณค่าที่สำคัญประการหนึ่งของคนตรี คือ คนตรีจะให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างเปิดเผย โดยไม่มีความหวาดกลัว หรืออิจฉา ไม่สบายใจ คนตรีเป็นส่วนหนึ่งของการร้องเพลง การตอบสนองทางร่างกาย ต่อจังหวะ การมีส่วนร่วมในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ การเล่นเครื่องดนตรี และการฟังเพลง ประสบการณ์ทางคนตรีจะสร้างความรักและความชื่นชมต่อคนตรี โดยการให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางคนตรี การจัดโครงการในการสอนคนตรีที่ดีควรมีกิจกรรมและประสบการณ์คนตรีที่หลากหลาย

ซึ่งจะทำให้เด็กได้สนองความต้องการและความสนใจของเรา กิจกรรมทางดนตรีสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการสอนด้านอื่น ๆ เช่น ภาษา และคณิตศาสตร์ให้เป็นการเรียนที่มีความหมาย และดนตรียังเป็นการช่วยให้เด็กเข้าใจถึงวัฒนธรรม และผู้อื่นอีกด้วย (Ramsey & Bayless, 1980, pp. 143 - 144) สำหรับความหมายของดนตรีสำหรับเด็กก็มีผู้กล่าวถึงเอาไว้ ดังต่อไปนี้

ณรุทธิ์ สุทธจิตต์ (2532, หน้า 32) กล่าวว่า “ดนตรี (music)” คือ ภาษาหนึ่งซึ่งใช้ถ่ายทอดความรู้สึก ซึ่งภาษาในลักษณะอื่นไม่สามารถถ่ายทอดได้ แทนที่จะเป็นคำพูดหรือท่าทาง ดนตรีจะใช้เสียงและจังหวะเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึก โดยนับแห่งภาษาที่คนใช้สื่อสารกัน เด็กแรกเกิดจะเริ่มได้ยินเสียงต่าง ๆ ที่เขาไม่สามารถเข้าใจแม้กระนั้น ก็ตามภายในเวลาสองสามปี ให้หลังเด็กจะมีความเข้าใจในภาษาที่ใช้สื่อสารและภาษาดนตรี บิดา มารดา ครู และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดมีส่วนช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางดนตรีได้อย่างมาก

हरभा निल्विचर (2535, หน้า 195) กล่าวว่า กิจกรรมดนตรีเป็นศิลปะเชิงการแสดง (expressive art) ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของความเจริญงอกงามและการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ ดนตรีเป็นประสบการณ์สำคัญส่วนหนึ่งของหลักสูตรสำหรับเด็ก เด็กเรียนรู้ การฟัง การเคลื่อนไหว การร้องเพลง และการเล่นเครื่องดนตรีง่าย ๆ ในห้องเรียนที่แวดล้อมไปด้วยบรรยากาศที่ส่งเสริมทางด้านดนตรี

ดนตรีซึ่งอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยให้เด็กได้พัฒนาความมั่นคงของอารมณ์ ความรู้สึก และทางด้านสังคม ช่วงวัยต้น ดนตรีทำให้เด็กรู้สึกพอใจจากการเคลื่อนไหวร่างกายโดยอิสระ การแสดงออกทางคำพูด หรือการเปล่งเสียง เด็ก ๆ จะมีความพึงพอใจในรูปแบบของดนตรีต่างกัน บางคนชอบทำนองของดนตรีและชอบร้องเพลงชอบมีส่วนร่วมในการตบมือ การเดิน การกระโดด และการเล่นร่างกายอย่างอื่นบางคนชอบฟังอย่างเดียวและไม่ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเล่นไหว้อื่น ๆ เลย ก็เป็นไปได้

จากความหมายดนตรีสำหรับเด็กดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก และเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการพัฒนาเด็ก คุณค่าที่สำคัญประการหนึ่งของดนตรี คือ ดนตรีจะให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างเปิดเผย โดยการให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางดนตรี สร้างประสบการณ์ดนตรีที่หลากหลาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นประสบการณ์ดนตรีของเด็กจะเกิดขึ้นได้ก็ขึ้นอยู่กับรากฐานของหลักการที่ดี ผู้สอนดนตรีจึงควรมีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กในวัยต่าง ๆ เป็นอย่างดี

พัฒนาการทางดนตรีและผู้เรียนดนตรี

1. พัฒนาการทั่วไปและพัฒนาการทางดนตรีของเด็ก เจม ราธ (Jame Rath อ้างถึงใน วิรัช ชูสูงเนิน, 2520, หน้า 17) กล่าวไว้ว่า “ครูกับนักเรียนจะเกี่ยวข้องกันในการเรียนการสอน นั้นยังไม่พอ ครูจะต้องเข้าใจในอุปนิสัยของเด็ก ใช้หลักจิตวิทยาตามความเหมาะสมกับวัย การสอน จะต้องเป็นไปตามพัฒนาการและความสามารถของเด็กแต่ละคน” ดังที่ธนุทธิ์ สุทธิจิตต์ (2534 ข, หน้า 3-9 อ้างถึงใน สมถวิล พูลทจักร, 2537, หน้า 15-17) ได้สรุปพัฒนาการทั่วไปและพัฒนาการด้านดนตรีของเด็กไว้ว่า พัฒนาการ หมายถึง การก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่การปฏิสนธิถึงเวลาสิ้นลมหายใจ พัฒนาการเป็นผลเนื่องมาจาก ภาวะสภาพแวดล้อม ลักษณะของการพัฒนาการจะค่อยเป็นค่อยไป เช่น ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมในการเรียนการสอนดนตรีจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านสติปัญญาอย่างมาก ซึ่งจะมีการพัฒนาเป็นช่วง ๆ ดังนี้

1. ช่วงในครรภ์มารดา เป็นช่วงที่มีการพัฒนาการทุกด้านและในช่วงเดือนที่ 5 จะมีการพัฒนาการทางดนตรี เป็นระยะที่เด็กสามารถได้ยินเสียงต่าง ๆ จากภาวะแวดล้อม
2. ช่วง 0-2 ปี ในช่วงนี้การพัฒนาการทางด้านปัญญามีพื้นฐานมาจากประสาทสัมผัส (sensorimotor stage) พัฒนาการทางดนตรีของเด็กในวัยนี้ เป็นลักษณะการตอบสนองทางดนตรี โดยการเคลื่อนไหวร่างกายได้โดยเสรี ไม่มีแบบแผนและมักไม่เข้ากับจังหวะของเพลง
3. ช่วง 2-7 ปี ในช่วงนี้เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ในความคิดของตนเองเพื่อแทนเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่ตนได้รับภายในความคิด (preoperational stage) พัฒนาการทางดนตรีของเด็กในวัยนี้คล้ายกับวัยที่ผ่านมา คือ มีพัฒนาการด้านจังหวะและทำนอง เด็กในวัยนี้จะทำได้ แต่ไม่สม่ำเสมอ เช่น การตอบจังหวะมักเร็วบ้าง ช้าบ้างหรือร้องเพลงเพี้ยนไป เป็นต้น
4. ช่วง 7-11 ปี พัฒนาการด้านความคิดของเด็กในวัยนี้เจริญขึ้นเป็นลำดับ เด็กสามารถคิดเกี่ยวกับด้านรูปธรรมอย่างมีเหตุมีผลได้ พัฒนาการด้านดนตรีก้าวหน้ามากขึ้น ด้านจังหวะสามารถตอบสนองจังหวะที่ซับซ้อนมากขึ้นได้ ความคงที่ของจังหวะมีมากขึ้น พัฒนาการด้านเสียงประสานเริ่มขึ้นในเด็กวัยนี้และสามารถเล่นเครื่องดนตรีทางทำนองได้

5. ช่วง 12-15 ปี พัฒนาการทางความคิดของเด็กในวัยนี้จัดได้ว่าได้พัฒนาถึงจุดที่สมบูรณ์ คือ สามารถคิดแบบผู้ใหญ่ได้ ได้แก่ การคิดแบบตั้งสมมติฐาน เนื่องจากมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทางค่านามธรรมมากขึ้น พัฒนาการทางดนตรีของเด็กในวัยนี้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นในด้านแนวคิดและทักษะดนตรี เด็กสามารถแสดงความรู้สึกตามบทเพลงได้มากขึ้น การเน้นลีลาของเพลง (expressions) ไม่ว่าในการร้องหรือเล่นเครื่องดนตรีเป็นแนวคิดและทักษะที่เด็กสามารถเข้าใจและปฏิบัติได้ นั่นคือ เด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของดนตรีในเรื่อง

จังหวะ (rhythm), ระดับเสียง (pitch), รูปแบบ (structure of form), เสียงประสาน (harmony), สีตัน (tone color), และลักษณะของเสียง (dynamics and expressions)

6. ช่วงวัยรุ่นผู้วัยผู้ใหญ่ พัฒนาการของเด็กวัยรุ่นเป็นระยะที่คาบเกี่ยวในช่วงอายุ 12 ปี จนถึงวัยผู้ใหญ่ในราวอายุ 20 ปีขึ้นไป เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการแตกต่างกันมาก การสอนดนตรีกับเด็กในวัยนี้ ครูควรมีความรับผิดชอบและช่วยเหลือผู้เรียนในเรื่องการปรับตัว ครูเป็นผู้หนึ่งที่รับฟังปัญหาต่าง ๆ ทำให้เด็กเกิดศรัทธา ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวิชาดนตรี

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การเรียนการสอนที่ทำให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมาย ควรอย่างยิ่งที่ครูดนตรีจะทำความเข้าใจกับเด็ก โดยใช้หลักการพัฒนาทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐานควบคู่ไปกับการพัฒนาการทางดนตรี เพื่อจะได้จัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัยเรียน โดยต้องคำนึงถึงทั้งเนื้อหาดนตรี ความสามารถ ความสนใจ และความต้องการทั่ว ๆ ไปของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ ทุกด้าน โดยเฉพาะด้านดนตรี และนอกจากครูดนตรีจะทำความเข้าใจกับเด็ก โดยใช้หลักการพัฒนาทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐานควบคู่ไปกับการพัฒนาการทางดนตรีแล้ว ครูผู้สอนยังต้องมีความเข้าใจการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งจะส่งผลให้การสอนดนตรีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับการสอนดนตรี ในการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ ย่อมช่วยให้การสอนดนตรีมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะผู้สอนจะได้รู้และเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนดนตรีได้ ดังนี้

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (behaviouristic theory) จอห์น วัตสัน (John Watson อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2542, หน้า 123-125) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยมได้อธิบายการเรียนรู้โดยใช้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองเป็นหลัก ซึ่งเป็นไปในหลายลักษณะ โดยอธิบายการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อใช้สิ่งเร้า เป็นตัวชี้แนะ หรือจูงใจให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา การเรียนรู้เกิดขึ้นในสภาวะของการวางเงื่อนไข โดยมีการเสริมแรง หรือการให้รางวัลและการลงโทษ โดยเป็นตัวกำหนดให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดทั้งพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปและตัวเสริมแรงที่นำมาช่วยให้เกิดการเรียนรู้ 2. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มแนวคิดนิยม ได้อธิบายว่า การเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องของการสร้างแนวคิดหรือความเข้าใจเพื่อที่จะใช้แทนประสบการณ์หรือสภาวะแวดล้อมที่ตนได้ประสบมาซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคิด กระบวนการคิดหาเหตุผลรวมไปถึงตัวแปรอื่น ๆ เช่น การจูงใจ พันธุกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีมาก่อน ดังนั้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์เดิมและความสามารถในการคิดหาเหตุผลของบุคคลนั้น

สาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มแนวคิดนิยม คือ

2.2.1 การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้สิ่งนั้นอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกัน การรับรู้สิ่งใหม่อาจไม่ไปในลักษณะที่ผู้สอนต้องการ ดังนั้นผู้เรียนและผู้สอนควรมีความเข้าใจตรงกันในสิ่งที่ต้องการเรียนรู้รวมไปถึงการจัดสภาพการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ในสิ่งที่มุ่งหวังไว้

2.2.2 การเรียนรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นผลรวมของประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ของผู้เรียน ดังนั้นการจัดสภาพการเรียนรู้ ผู้สอนต้องคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นจุดเริ่มต้นชี้ให้เห็นความคล้ายคลึง หรือความเหมือนของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่

2.2.3 การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องสัมพันธ์ ผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยการเชื่อมโยงกับสิ่งที่ตนมีประสบการณ์มาแล้ว ดังนั้นผู้สอนควรทราบประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและใช้ประสบการณ์เดิมนั้นเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่เพื่อที่จะเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

2.2.4 เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง ในบางครั้งประสบการณ์ใหม่อาจไม่สมบูรณ์แบบ แต่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์นั้นได้เมื่อนำประสบการณ์เดิมที่มีอยู่มาช่วยทำให้ประสบการณ์ใหม่สมบูรณ์แบบและเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2534, หน้า 13-15)

จากสาระสำคัญนี้เห็นได้ชัดว่าประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเป็นรากฐานสำคัญในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เปรียบเหมือนว่า ประสบการณ์เดิมเป็นลักษณะส่วนรวมและประสบการณ์ใหม่เป็นลักษณะส่วนย่อยที่จะเพิ่มเข้าไปในส่วนรวม ดังนั้นการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จึงต้องเชื่อมโยงมาถึงประสบการณ์เดิมเสมอ เพราะหลักของเกสตัลท์ เน้นการเรียนรู้จากส่วนรวมมาสู่ส่วนย่อย

นอกจากนี้นักจิตวิทยาพัฒนาการยังกล่าวไว้อีกว่า อุนิสิสของเด็กเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตามสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบผู้ใหญ่สามารถสัมพันธ์กับเด็ก โดยเป็นผู้ช่วย ผู้แนะนำ ผู้ตั้งคำถาม ผู้สังเกต และผู้วางแผน เด็กจะเป็นผลที่เกิดจากสิ่งเร้าภายนอกที่มากกระทบตาหูหรือสัมผัสอื่นและจากสิ่งเร้าภายในได้แก่สภาพร่างกายและสมองเด็กเอง นักจิตวิทยาพัฒนาการที่โด่งดังเป็นที่ยอมรับทั่วไปในวงการศึกษาคือ เพียเจต์ (Jean Piaget) และบรูเนอร์ (Jerome Bruner) เพียเจต์อธิบายถึงขั้นตอนการพัฒนาการของเด็กซึ่งทำให้ครูเข้าใจความแตกต่างในการเรียนรู้เด็กในวัยต่าง ๆ บรูเนอร์เน้นเรื่องกระบวนการเรียนรู้ ทฤษฎีของเพียเจต์และ บรูเนอร์ใช้ได้กับการเรียนการสอนคนตรี

2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจต์ ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้มิใช่เพียงแต่ การได้เห็นวัตถุ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์แล้วก็จำมันไว้ในสมองแต่การเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งผู้เรียนจะต้องได้กระทำกับมันหรือมีปฏิสัมพันธ์กับมันด้วย (สวัณก์ นิยมคำ, 2531, หน้า

409-410) ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุจริง ๆ เรียกว่า ประสบการณ์ทางกายภาพ (physical experiences) แล้วเมื่อผู้เรียนนำประสบการณ์นี้ไปจัดกระทำความคิด (logical operations) จะได้โครงสร้างความรู้ ความคิดใหม่ขึ้นเรียกว่า การเรียนรู้

จากทฤษฎีของเพียเจต์ทำให้ได้ทราบและเข้าใจพัฒนาการทางด้านความคิดและความเข้าใจ หรือ การเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละวัย ซึ่งเป็นประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและการสอน จึงทำให้นักการศึกษาได้ทำการศึกษาและสรุปสาระสำคัญของทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจต์ (สวัณท์ นิยมคำ, 2531, หน้า 416) ไว้ดังนี้

2.3.1 ความสามารถในการคิดและเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ของเด็กขึ้นอยู่กับวัยของเด็ก

2.3.2 ความสามารถในการคิดและเข้าใจเรื่องต่าง ๆ สามารถกำหนดเป็นช่วงอายุได้ โดยแบ่งเป็น 4 วัยพัฒนาการดังนี้

2.3.2.1 วัยพัฒนาการที่ 1 เรียกว่า ขั้นรู้จักโลกภายนอกช่วงขณะการสัมผัส (sensory - motor stage) ช่วงอายุ 0-2 ปี

2.3.2.2 วัยพัฒนาการที่ 2 เรียกว่า ขั้นก่อนที่จะคิดหาเหตุผลเป็น (preoperational stage) ช่วงอายุ 2-7 ปี

2.3.2.3 วัยพัฒนาการที่ 3 เรียกว่า ขั้นสามารถคิดหาเหตุผลจากประสบการณ์รูปธรรม (concrete operational stage) ช่วงอายุ 7-12 ปี

2.3.2.4 วัยพัฒนาการที่ 4 เรียกว่า ขั้นคิดหาเหตุผลทางนามธรรมได้ (formal operational stage) ช่วงอายุ 12 ปีขึ้นไป

2.3.3 พัฒนาการทางความคิดและความเข้าใจต่อเรื่องต่าง ๆ ของเด็กทุกคนจะต้องผ่านไป ต่อเนื่องกันตามลำดับขั้น

2.3.4 ช่วงอายุตามวัยต่าง ๆ ของเด็กอาจมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอิทธิพลรวมของปัจจัย 5 อย่างด้วยกัน คือ

2.3.4.1 วุฒิภาวะทางกาย (maturation)

2.3.4.2 ประสบการณ์ทางกายภาพ (physical experiences)

2.3.4.3 ประสบการณ์ทางสังคม (social experiences)

2.3.4.4 ประสบการณ์ทางตรรกและคณิตศาสตร์ (logical-mathematical)

2.3.4.5 สภาวะสมดุล (equilibrium) เกี่ยวกับการปรับโครงสร้างความรู้ ความคิดตลอดชีวิต

2.4 ทฤษฎีการลองผิดลองถูก (trial and error learning theory) ของ ธอร์นไคค์ (Thorndike) เป็นทฤษฎีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนดนตรีได้ ซึ่งทฤษฎีเกิดจากการ

เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่มักจะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบของผู้เรียนในแต่ละขั้นตอนอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยกฎเกณฑ์การเรียนรู้ 3 ประการ คือ

2.4.1 กฎแห่งความพร้อม (law of readiness) หมายถึง สภาพความพร้อม หรือวุฒิภาวะของผู้เรียนทั้งทางร่างกาย จิตใจ อวัยวะต่าง ๆ ในการเรียนรู้รวมทั้งพื้นฐานประสบการณ์เดิม สภาพความพร้อมของ หู ตา ประสาท สมอง กล้ามเนื้อ ที่จะเชื่อมโยงความรู้ใหม่ หรือสิ่งใหม่ ตลอดจนความสนใจ ความเข้าใจต่อสิ่งที่เรียน ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

2.4.2 กฎแห่งการฝึกหัด (law of exercise) หมายถึง การที่ผู้เรียน ได้ฝึกหัด หรือกระทำซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ย่อมจะทำให้เกิดความสมบูรณ์ถูกต้อง กฎนี้เป็นการเน้นความมั่นคงระหว่างการเรียนรู้ และการตอบสนองที่ถูกต้องย่อมนำมาซึ่งความสมบูรณ์ กฎแห่งการฝึกหัดประกอบด้วย กฎแห่งการใช้ (Law of use) หมายถึง การฝึกฝน การตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มั่นคงถาวรและไม่ลืม และกฎแห่งการไม่ใช้ (law of disuse) หมายถึง การไม่ได้ฝึกฝน หรือไม่ได้ทำบ่อย ๆ ย่อมทำให้ความมั่นคงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองอ่อนกำลังลง ไม่ดีเท่าที่ควร หรืออาจทำให้ความรู้นั้นลืมนั่นได้

2.4.3 กฎแห่งความพอใจ (law of effect) หมายถึง กฎนี้เป็นผลทำให้เกิดความพอใจ เมื่ออินทรีย์ได้รับความพอใจ จะทำให้การเรียนรู้ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองมีความเข้มแข็ง มั่นคงในทางกลับกันหากอินทรีย์ไม่ได้รับความพอใจการเรียนรู้ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองจะลดลง (อาร์ พินซัมมีย์, 2542, หน้า 123-125)

2.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของบรูเนอร์ บรูเนอร์เป็นนักทฤษฎีในทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ ได้กล่าวสนับสนุนการสอนแบบค้นพบ (learning by discovery) โดยเห็นด้วยกับแนวความคิดของเพียเจต์ที่ว่า การเรียนรู้ของเด็กจะต้องพัฒนาไปตามลำดับขั้นของการพัฒนาทางปัญญา เด็กจะต้องมีความพร้อมเสียก่อนจึงจะเรียนสิ่งใหม่ได้ แต่บรูเนอร์ มีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า ความพร้อมนั้นสามารถที่จะเร่งให้เกิดก่อนวัยได้ จากความเชื่อดังกล่าวจึงได้ตั้งสมมุติฐานว่า ความรู้เรื่องใดก็ตามสามารถจะนำมาสอนให้เข้าใจได้ถ้าผู้สอนรู้จักคิดแปลงให้อยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมกับเด็กคนใดคนหนึ่งในช่วงพัฒนาการทางปัญญาใด ๆ ก็ได้ (ประโมทย์ พอด้า, 2542, หน้า 10)

การเรียนรู้กับวัยพัฒนาการทางปัญญาของบรูเนอร์นั้นแตกต่างจากเพียเจต์คือ พัฒนาการทางปัญญาของเด็กจะไม่คำนึงถึงอายุแต่คำนึงถึงกระบวนการของการเรียนรู้ ดังนั้นบรูเนอร์จึงได้แบ่งการพัฒนาการทางปัญญาออกเป็น 3 ระดับคือ

ระดับที่ 1 ระดับการเรียนรู้ด้วยการเล่นกับวัตถุโดยตรง (enactive level) การเรียนรู้ในระดับนี้ ผู้สอนจะต้องจัดวัสดุอุปกรณ์ให้ผู้เรียนได้เล่นเพื่อได้มีประสบการณ์โดยตรงและอาศัยประสบการณ์นี้ไปสู่การเรียนรู้

ระดับที่ 2 ระดับการเรียนรู้ด้วยการเล่นกับมโนภาพของวัตถุ (Ikonic level) จากระดับที่ 1 ผู้เรียนมีมโนภาพของวัตถุที่ต่อเมื่อวัตถุอยู่กับตัว ถ้าเอาวัตถุออกผู้เรียนจะไม่เกิดมโนภาพ แต่ภายหลังจากที่ผู้เรียนได้เล่นกับวัตถุจนคุ้นเคยแล้ว ปัญญาจะพัฒนาสูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่งคือระดับที่ 2 ซึ่งเมื่อนำเอาวัตถุออกไปแล้วมโนภาพของวัตถุนั้นจะยังปรากฏอยู่ในใจ

ระดับที่ 3 ระดับการเรียนรู้ด้วยการเล่นกับสัญลักษณ์ (symbolic level) เมื่อผู้เรียนสามารถจัดกระทำกับมโนภาพได้แล้ว ปัญญาจะพัฒนาการถึงระดับที่ 3 ซึ่งเป็นระดับสูงสุด ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องเห็นวัตถุหรือคิดถึงมโนภาพของวัตถุแต่สามารถที่จะกระทำกับสัญลักษณ์ได้ สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม คิดหาเหตุผลได้

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้กับการสอนดนตรีสรุปได้ว่า การสอนดนตรีไม่ว่าในลักษณะใด ย่อมมีหลักการที่ผู้สอนยึดเป็นแนวปฏิบัติ การศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ย่อมช่วยให้การสอนดนตรีมีประสิทธิภาพขึ้นได้ ทั้งนี้เป็นเพราะผู้สอนจะมีความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถจัดการสอนดนตรีให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น อีกทั้งการจัดเนื้อหาวิชาให้ตรงกับพัฒนาการของเด็กแต่ละระดับประถมก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน

3. ดนตรีกับเด็กระดับประถมศึกษา ณรุทธิ์ สุทธจิตต์ (2541, หน้า 27-31) ได้กล่าวถึงเนื้อหาวิชาดนตรีในระดับประถมศึกษาว่าเป็นการมุ่งพัฒนาให้เด็กมีความสนใจรักและรักดนตรี และได้แยกพัฒนาการทางด้านดนตรีของเด็กประถมศึกษาไว้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 และระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งกล่าวไว้โดยละเอียดดังนี้

3.1 เด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 (6-8 ขวบ) เป็นวัยที่ต้องการความดูแลเอาใจใส่จากบิดามารดา หรือผู้ปกครองเป็นอย่างมาก เมื่อมาโรงเรียนครูอาจารย์ดูแลอย่างใกล้ชิด ในวัยนี้เด็กจะเริ่มมีแนวคิดเด่นชัดในเรื่องจังหวะและแนวคิดเรื่องทำนองรองลงมา การพัฒนาด้านจังหวะของเด็กในวัยนี้ เริ่มต้นโดยให้เด็กเคาะจังหวะให้สม่ำเสมอ ให้ทราบถึงความเร็ว ความช้าของจังหวะ ส่วนในเรื่องการพัฒนาทางด้านทำนองเด็กวัยนี้ควรเริ่มให้เด็กฟังเพลงและร้องตามซึ่งจะเป็นเพลงอะไรก็ได้ที่เด็กชอบโดยปกติควรเป็นเพลงที่มีจังหวะเร้าใจ เนื้อความควรเป็นเรื่องใกล้ตัวเด็ก ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาแนวคิด เกี่ยวกับการดนตรีของเด็ก เช่น แนวคิดเรื่องรูปแบบของเพลง แนวคิดเรื่องลักษณะของเสียงและแนวคิดเรื่องเสียงประสานง่าย ๆ และครูต้องส่งเสริมการเคลื่อนไหว ทำท่าประกอบเสมอ

3.2 เด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 (9-11 ขวบ) เด็กในระดับนี้มีพัฒนาการทางดนตรีแตกต่างไปบ้างจากเด็กในวัยที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เด็กในวัยนี้มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดในด้านจังหวะ ทำนอง และรูปแบบของเพลงลึกซึ้งขึ้น กล่าวคือ สามารถเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ที่ยากขึ้นซับซ้อนขึ้น ได้ความละเอียดอ่อนเกี่ยวกับอารมณ์เพลงจะมีมากขึ้น แนวคิดที่จะพัฒนาเพิ่มขึ้น คือ เรื่องเสียงประสานเด็กในวัยนี้ควรมีโอกาสร้องเพลงประสานเสียงประเภทต่าง ๆ เพราะเป็นวัยที่

พร้อมจะรับรู้เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องนี้ ซึ่งเด็กในวัยที่ผ่านมาไม่มี นอกจากนี้เด็กวัยนี้จะรับรู้องค์ประกอบของดนตรีได้เป็นอย่างดีด้วยเด็กวัยนี้จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ผู้ปกครองจึงควรให้ความสนใจ เป็นพิเศษเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและดูแลให้พัฒนาการด้านดนตรีของเด็กดำเนินไปด้วยดี

จากการศึกษาเรื่องดนตรีกับเด็กประถมศึกษา สรุปได้ว่า พัฒนาการทางดนตรีของเด็กในวัยประถมศึกษา ควรแยกกล่าวเป็นสองระดับ คือ ระดับประถม 1-3 และระดับประถม 4-6 เนื่องจากพัฒนาการของเด็กในสองระดับนี้มีความแตกต่างกันออกไป สิ่งต่างๆ ที่เด็กควรได้รับจึงควรแตกต่างกัน และมีจุดเน้นเฉพาะซึ่งไม่เหมือนกันและจากการแยกพัฒนาการในระดับประถมไว้เป็น 2 ระดับนี้ ทำให้มองเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในระดับประถม 1-3 จะเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของดนตรีในเรื่องของจังหวะเป็นอันดับแรก ลงลงมา คือ ทำนอง สีต้น รูปแบบ โดยใช้ทักษะทางด้านการฟัง การร้อง การเคลื่อนไหวที่สัมพันธ์กันเป็นสื่อให้เกิดการเรียนรู้ และจากข้อความดังกล่าวทำให้เห็นถึงสิ่งสำคัญที่สุดของดนตรีอันจะทำให้เด็กได้รับความรู้ทางด้านดนตรีนั้นคือ โครงสร้างดนตรี ซึ่งได้แก่ จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน รูปแบบอารมณ์เพลงและแบบ โดยใช้ทักษะพื้นฐานทางดนตรีเป็นสื่อให้เข้าใจดนตรีได้อย่างชัดเจนและสนุกสนานกับการเรียน ดังนั้นเด็กจึงควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของดนตรี

ดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน

ดนตรีเป็นภาษาหนึ่งเหมือนเช่นภาษาพูดอื่น ๆ แต่เป็นภาษาที่ใช้เสียงเป็นสื่อในการถ่ายทอดความหมาย เป็นสัญลักษณ์สากล เข้าใจกันได้กับทุกชาติ ทุกภาษาในโลก ดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน หมายถึง สิ่งที่เป็นพื้นฐานที่ควรจัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เป็นพื้นฐานในการเรียนดนตรีสากลขั้นสูงต่อไป

ฉันทน์ สุทธิจิตต์ (2534, หน้า 10) กล่าวว่า “ดนตรี” เป็นเรื่องการเรียนรู้ทางด้านการฟัง คือ โสตศิลป์ (aural art) และศิลปการแสดง (performing art) ในการศึกษาเกี่ยวกับดนตรี จึงควรทราบถึงสาระทางดนตรีเป็นอันดับแรก เพื่อความเข้าใจที่จะเป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมต่างๆ ต่อไป สาระทางดนตรีสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นเนื้อหา ซึ่งได้แก่ องค์ประกอบหรือโครงสร้างของดนตรี และส่วนที่เป็นทักษะซึ่งได้แก่ การปฏิบัติทางดนตรีหรือทักษะดนตรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ

1. เนื้อหาดนตรี (music content) เนื้อหาดนตรีในที่นี้จะกล่าวเฉพาะเนื้อหาพื้นฐานตามแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เป็นพื้นฐานในการศึกษาดนตรี ซึ่ง ฉันทน์ สุทธิจิตต์ (2537, หน้า 1-8) ได้กล่าวถึง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 องค์ประกอบดนตรี (music elements) ประกอบด้วย

1.1.1 จังหวะ (rhythm) คือ การจัดเรียงของเสียงหรือความเงียบ ซึ่งมีความสั้นยาวต่าง ๆ กัน กำหนดโดยจังหวะตบ หรือจังหวะที่สม่ำเสมอ (pulse or beat) เช่น จังหวะการเดินของหัวใจ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจังหวะได้แก่ จังหวะตบ (beat) จังหวะเน้น หรือจังหวะหนัก (accented beat) ความยาวของจังหวะ (duration) จังหวะขัด (syncopation) รูปแบบของจังหวะ (rhythmic pattern) จังหวะของทำนอง (rhythm of the melody)

1.1.2 ทำนอง (melody) คือ การเรียงของระดับเสียง (tones or pitches) ซึ่งมีความยาว-สั้น กำหนดโดยจังหวะของทำนอง แนวคิดพื้นฐานของทำนอง ได้แก่ แนวทำนองที่ดำเนินไปด้วยเสียงเรียง - เสียงกระโดด - เสียงซ้ำ (step - skip - same) ช่วงกว้างของเสียง (range) ที่เกิดจากการเคลื่อนที่ขึ้น ๆ ลง ๆ หรืออยู่กับที่ของระดับเสียงและการจัดระดับเสียง (tonal organization) ของทำนอง

1.1.3 เสียงประสาน (harmony) คือ ระดับเสียงตั้งแต่สองเสียงขึ้นไปที่ร้อง หรือเล่นในขณะเดียวกันลักษณะของการประสานเสียงที่อยู่ด้วยกันหลายลักษณะ เช่น เป็นลักษณะของการใส่เสียงประสานให้กับทำนองเพลง 1 ทำนอง (homophonic) หรือเป็นการนำทำนองเพลงสองทำนองมาร้องพร้อมกัน ทำให้เกิดการสอดประสานของสองทำนอง (polyphonic) นอกจากนี้ยังมีการร้องแบบไล่ตามกันในแบบของ round และ canon เป็นต้น

1.1.4 รูปแบบ (form) รูปแบบของเพลง เป็นโครงสร้างที่ทำให้ดนตรีมีความหมายในลักษณะของเสียงกับเวลา (tone in time) รูปแบบช่วยให้ดนตรีมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ทำให้ดนตรี หรือบทเพลงแต่ละบทมีความเป็นหนึ่ง แนวคิดพื้นฐานด้านรูปแบบของดนตรี ได้แก่ ทำนองหลัก (motive) เป็นส่วนที่เล็กที่สุดของรูปแบบทางดนตรี ประโยค (phrase) มีลักษณะเป็นการแสดงความคิดหนึ่ง ๆ ออกมาทางดนตรี ส่วนจบของประโยคแสดงไว้ด้วยการลงท้าย หรือหยุดพักทางด้านดนตรี ซึ่งได้แก่ การใช้แคเดนซ์ (cadence)

1.1.5 อารมณ์ของเพลง (expression) เป็นลักษณะเฉพาะที่ได้จากเสียงร้องของมนุษย์ หรือเสียงที่ที่เล่นโดยเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ซึ่งไม่เหมือนกัน ระดับเสียงเดียวกันเมื่อใช้เครื่องดนตรีต่างชนิดกันเล่น ก็จะทำให้อารมณ์ หรือคุณค่าต่างกันออกไป และเมื่อนำเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ มาบรรเลงร่วมกันก็จะเกิดเป็นการผสมวงซึ่งทำให้อารมณ์ทางดนตรีมีมากขึ้นทำให้เกิดความไพเราะหลากหลาย เช่นเดียวกับการนำเสียงร้องของมนุษย์มาร้องร่วมกันก็ทำให้อารมณ์ต่างไป นอกจากนี้การนำเอาเสียงร้องของมนุษย์มารวมกับเสียงดนตรี ทำให้อารมณ์ไพเราะและสมบูรณ์แบบ ไปอีกลักษณะหนึ่ง

1.1.6 แบบของเพลง (style) เป็นลักษณะของเพลงที่อยู่ในสภาพสังคมต่างกัน ยุคต่างกัน นักประพันธ์ต่างกัน อันเป็นผลทำให้แบบแผน วิธีการ แนวคิดในการประพันธ์ต่างกัน

1.2 วรรณคดีดนตรี (music literature) หมายถึง เรื่องราวของบทเพลงที่นำมาบรรเลงและร้อง รวมไปถึงประวัติดนตรี

1.2.1 บทเพลง (repertoire) เป็นส่วนสำคัญมากสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ศึกษาดนตรีเข้าใจดนตรีมากขึ้น เนื่องจากการศึกษาบทเพลงในแต่ละยุคแต่ละสมัยช่วยให้เห็นความแตกต่างของลักษณะของเพลง ในแต่ละยุค บทเพลงต่างๆ สามารถแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1.2.1.1 เพลงพื้นเมือง (folk music) ได้แก่ เพลงที่ใช้ร้องใช้เล่นมาเป็นเวลานานตามท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งประเภทที่ทราบชื่อผู้แต่งบ้าง ไม่ทราบชื่อผู้แต่งบ้าง

1.2.1.2 เพลงศิลปะ (art music) หมายถึง เพลงที่มีลักษณะ หรือคุณค่าทางดนตรีแตกต่างไปจากเพลงยอดนิยมในด้าน โครงสร้าง หรือองค์ประกอบ โดยมีความลึกซึ้งกว่ามีทั้งเพลงอมตะซึ่งเป็นเพลงที่คนทั่วไปรู้จักกันในฐานะของเพลงคลาสสิกสำหรับดนตรีตะวันตก เพลงไทยสำหรับดนตรีไทย เพลงเหล่านี้มีอายุนับเป็นสิบ ๆ ร้อย ๆ ปี ยังคงใช้เล่นกันอยู่จนถึงปัจจุบันเนื่องจากมีคุณค่าทางดนตรี

1.2.1.3 เพลงยอดนิยม (popular or rock music) เป็นเพลงประเภทที่ได้ยินได้ฟังกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง เพลงเหล่านี้ส่วนใหญ่จะหายไปจากความทรงจำของประชาชน บทเพลงประเภทนี้จะมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน หรือเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่

1.2.2 ประวัติดนตรี (music history) ในการศึกษาดนตรี การรู้เรื่องประวัติดนตรีจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในบทเพลงและองค์ประกอบดนตรีมากขึ้น การศึกษาประวัติดนตรีมีหลายด้าน เช่น ศึกษายุคต่างๆ ของดนตรี ประวัติของนักดนตรีแต่ละคนหรือประวัติของดนตรีพื้นบ้าน ประวัติเครื่องดนตรี วงดนตรี การศึกษาประวัติดนตรีเป็นวิธีทางหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในดนตรีได้

2. ทักษะดนตรี อรวรรณ บรรจงศิลป์ (2538, หน้า 10-14) กล่าวว่า การที่เด็กจะเกิดความเข้าใจ โครงสร้างของดนตรีได้นั้น ครูจำเป็นจะต้องอาศัยทักษะทางดนตรีหลายด้าน ทั้งนี้เพราะทักษะต่าง ๆ เป็นสื่อให้เด็กได้เข้าใจในทศน์ทางดนตรีอย่างชัดเจน และยังช่วยให้เด็กมีโอกาสค้นพบความถนัดทางดนตรีของตนเองอย่างชัดเจน และยังช่วยให้เด็กมีโอกาสค้นพบความถนัดทางดนตรีและสิ่งที่เขา สนใจด้วย นอกจากนี้ ถ้าเด็กมีลักษณะทางดนตรี เด็กสามารถใช้ทักษะที่มีอยู่แสดงออกถึงความรู้สึกของผู้อื่นด้วย ดังนั้นในการสอนดนตรีจึงควรจัดให้เด็กมีทักษะทางดนตรีหลาย ๆ ด้าน และทักษะแต่ละด้านมีความสำคัญมากในการพัฒนาทางดนตรี ซึ่งเด็กควรได้ฝึกปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

2.1 ทักษะการฟังเพลง เป็นทักษะที่สำคัญที่สุดทางด้านดนตรี เพราะดนตรีคือ เสียงซึ่งเราใช้ประสาทหูในการรับฟัง บุคคลใดก็ตามที่จะเป็นนักดนตรีที่ดี หรือสามารถตอบสนองต่อ

อารมณ์ของเพลงได้ดี จะต้องสามารถฟังและแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในเพลงได้ดีความสามารถนี้เกิดจากการเรียนรู้ จึงจำเป็นต้องมีการสอนให้เกิดทักษะด้านนี้

2.2 ทักษะการร้องเพลง เป็นทักษะที่ทุกคนสามารถนำติดตัวไปได้ทุกแห่ง จนตลอดชีวิต ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการสอนการร้องเพลง การสอนของครูควรเน้นให้เด็กได้ปฏิบัติ ดังนี้

2.2.1 การร้องเพลงที่ถูกต้องและร้องด้วยเสียงที่มีคุณภาพ

2.2.2 รักษาระดับเสียงของการร้องเสียงประสานได้อย่างดี

2.3 ทักษะการเล่นดนตรี ประสิทธิภาพของการเล่นดนตรีในชั้นเรียนเป็นกิจกรรมซึ่งแบ่งออกได้หลายระดับตามความสามารถของเด็ก เด็กแต่ละคนควรมีโอกาสเล่นเครื่องดนตรีตามระดับความสามารถของเขา และให้เขารู้สึกมีความสุขในการเล่น ครูควรให้เด็กมีโอกาสทดลองเล่นเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น

2.3.1 เล่นเครื่องประกอบจังหวะง่าย ๆ เช่น กลอง กิ่ง ฉิ่ง กรับ รำมะนา

2.3.2 เล่นเครื่องดนตรีที่เป็นทำนองง่าย ๆ เช่น ระนาด ขลุ่ย เปียโน

2.3.3 เล่นเครื่องดนตรีที่มีคอร์ดประกอบ

2.3.4 ถ้ามีเปียโน ควรให้เด็กได้ฝึกเล่น ทั้งแนวทำนองและเสียงประสาน

2.4 ทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายตามเสียงดนตรี การตอบสนองดนตรีด้วยการเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นกิจกรรมที่เด็กชอบมากกว่าการร้องเพลง หรือการเล่นดนตรี โดยเฉพาะเด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้โน้ตทัศน์ (concept) ทางดนตรีด้วยวิธีนี้ดีกว่าวิธีอื่น ดังนั้นครูควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้เคลื่อนไหวในลักษณะต่าง ๆ เช่น

2.4.1 ให้นักเรียนแสดงออก โดยตีความหมายจากบทเพลงเอง

2.4.2 ให้มีการเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น การเดิน วิ่ง กระโดดให้เข้าจังหวะเพลง

2.4.3 ให้มีการเล่นเกมประกอบเพลงและการรำ-เต้นแบบพื้นเมือง

2.5 ทักษะการสร้างสรรค์ทางดนตรี กิจกรรมที่จะช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ทางดนตรีมีหลายอย่าง เช่น

2.5.1 การเคาะจังหวะง่าย ๆ หรือใส่เสียงประสานง่าย ๆ

2.5.2 แต่งทำนองให้เหมาะสมกับโคลง-กลอน

2.5.3 ให้จัดเล่นดนตรีร่วมกับเพื่อน ๆ

2.5.4 เขียนเพลงสำหรับเล่นดนตรี

2.5.5 คิดทำเดิน ทำรำประกอบเพลง

2.5.6 จัดละคร หรือการแสดงต่าง ๆ

การให้เด็กแต่ละคนแต่งเพลงเองเป็นขั้นสุดท้ายของการแสดงออกทางดนตรีที่เป็นแบบเฉพาะตัวมากที่สุด ซึ่งผลงานของเด็กอาจมีค่าในเวลาต่อมา จึงควรให้เด็กได้มีโอกาสทดลองแต่งเพลงเอง

2.6 ทักษะการอ่านโน้ต ความสามารถของบุคคลในการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเรียนรู้และเชื่อมโยงระดับเสียงกับสัญลักษณ์ทางดนตรี ซึ่งได้แก่ตัวโน้ต เด็ก ๆ ควรฝึกทักษะทางการอ่านโน้ตดนตรีจนสามารถแสดงออกด้วยตัวเองได้ เช่น สามารถแปลตัวโน้ตออกเป็นเสียงร้อง หรือเล่นดนตรีได้ สามารถเขียนเพลงที่เขาต้องการจะแต่งได้ ดังนั้นครูควรให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับ

2.6.1 สัญลักษณ์ของระดับเสียง (pitch) และกลุ่มเสียง (tonality)

2.6.2 สัญลักษณ์ของตัวโน้ตและตัวหยุด (duration) และจังหวะ (meter)

2.6.3 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการประสานเสียง

2.6.4 สัญลักษณ์ที่ใช้สำหรับการแสดงอารมณ์ความรู้สึก

จากการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสาระดนตรีดังกล่าว ซึ่งแบ่งได้เป็นสองส่วน คือส่วนที่เป็นเนื้อหาอันได้แก่องค์ประกอบหรือโครงสร้างของดนตรีและส่วนที่เป็นทักษะ ซึ่งได้แก่ ทักษะทางดนตรีจึงพอสรุปได้ว่าถ้าเด็กได้มีความรู้ความเข้าใจในองค์ประกอบดนตรีจะทำให้เด็กเกิดความชื่นชมเห็นคุณค่า หรือเกิดสุนทรียะนั่นเอง และในการจัดกิจกรรมทักษะทางดนตรีดังที่กล่าวมานี้ จะช่วยให้เด็กรักดนตรี สนใจดนตรี และมีความเข้าใจดนตรียิ่งขึ้น ทั้งนี้จะช่วยเป็นสื่อนำไปสู่พฤติกรรมความก้าวหน้าทางดนตรี ควบคู่กับการมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

การสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการสอนดนตรี โดยทั่วไปจุดมุ่งหมายหลักในการสอนดนตรีระดับประถมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนุกสนาน สามารถรับรู้และเข้าใจในดนตรีได้ตามความสามารถ ซึ่งเป็นผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ส่วนจุดมุ่งหมายเฉพาะของการสอนดนตรีในระดับประถมศึกษามีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้ (อรรณพ บรรจงศิลป์, 2538, หน้า 5)

1.1 ช่วยให้ได้ค้นพบวิธีการต่าง ๆ ในการร่วมกิจกรรมดนตรี

1.2 เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการฟังดนตรีด้วยความเข้าใจสามารถแยกแยะโครงสร้างพื้นฐานของดนตรีได้

1.3 เพื่อให้เด็กมีทักษะดนตรีที่จำเป็น สนุกสนานกับการเรียน พบวิธีการสร้างสรรค์ดนตรีและใช้ดนตรีแสดงออกถึงความรู้สึกและอารมณ์ได้ตามความสามารถ

1.4 เพื่อให้เด็กสามารถนำความรู้และความเข้าใจไปใช้ในการเลือกฟังเพลงฟังดนตรี และการแสดงดนตรีได้

1.5 เพื่อให้เด็กเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับมนุษย์ในเรื่องคุณค่าดนตรีที่มีต่อจิตใจ คุณค่าของดนตรีที่สามารถแสดงออกและตอบสนองได้ตามแต่ละบุคคล

จากจุดมุ่งหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอน จะมุ่งให้เด็กมีความรู้ทางดนตรี มีทักษะพื้นฐานทางดนตรี มีทัศนคติที่ดี รู้คุณค่าของดนตรีและสามารถนำความรู้และทักษะพื้นฐานที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป โดยในการจัดการเรียนการสอนต้องหาทักษะให้นักเรียนได้ฝึกฝนควบคู่ไปกับการวางพื้นฐานความเข้าใจในทางทฤษฎี

2. ข้อคิดในด้านการสอนวิชาดนตรีกับทักษะ 4 อย่าง วิมลศรี อุปรมย์ (2525, หน้า 5) กล่าวว่า การสอนดนตรีเป็นวิชาที่เป็นกิจกรรมประเภททักษะ ฉะนั้นการสอนจึงต้องหาทักษะให้นักเรียนได้ฝึกฝนควบคู่ไปกับการวางพื้นฐานความเข้าใจในทางทฤษฎี ฉะนั้นการสอนจึงต้องอาศัยเวลาสำหรับการฝึกฝน การได้แบบอย่างจากการวางแผนของครูที่ดี การให้เวลาสำหรับการฝึกฝน และแสดงจริง

กล่าวโดยง่าย ๆ ก็คือ การสอนดนตรีต้องสอนให้เห็นการแสดงดนตรี นั่นคือเริ่มจากกระบวนการฟัง คิด และเขียนออกมาเป็นโน้ตเพลง หรือภาษาดนตรี

ฉะนั้นขณะที่การสอนวิชาภาษาไทยนั้น ต้องเป็นทักษะ 4 อย่าง คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน การแสดงดนตรีนอกจากจะเป็นลักษณะ 4 ประการดังกล่าวแล้ว ยังต้องอาศัยการปฏิบัติงานร่วมกันของแต่ละคนออกมาเป็นผลงานรวมในทางดนตรีด้วย

จากจุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชาดนตรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่ส่งเสริมการสร้างนิสัย และพัฒนาบุคลิกภาพนั้น จุดมุ่งหมายของกลุ่มนี้กล่าวโดยย่อก็คือ แม้ว่าโดยผลรวมของงานคือ ความสามารถในทางดนตรีก็ตาม แต่จุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชานี้ก็จะขาดลักษณะเอกลักษณ์ของกลุ่มมิได้ก็คือ กระบวนการทำงานจะส่งเสริมการสร้างลักษณะนิสัย ของผู้เรียน ซึ่งถือว่า สำคัญที่สุด และดูเหมือนว่าจะสำคัญกว่าผลงานทางดนตรีของแต่ละคนด้วยซ้ำไป ฉะนั้นครูที่จะเป็นครูรับผิดชอบวิชานี้ จึงไม่ควรละเลยสิ่งเหล่านี้ด้วย

3. แนวการจัดกิจกรรมดนตรีในระดับประถมศึกษา กิจกรรมดนตรีในระดับประถมศึกษา เป็นช่วงเวลาของการวางพื้นฐานทางดนตรีโดยแท้ ถ้าผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ดนตรีอย่างถูกต้อง เป็นไปตามพัฒนาการเรียนรู้ย่อมช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างของสาระดนตรีได้อย่างถ่องแท้ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการเรียนระดับสูงขึ้นไป ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2534, หน้า 151 - 153) ได้กล่าวถึงแนวทางของการจัดกิจกรรมดนตรี ในระดับประถมศึกษา ซึ่งสรุปได้พอสังเขปดังนี้

3.1 ข้อคำนึงในการจัดกิจกรรมดนตรีควรเตรียมความพร้อมของผู้เรียน สาระดนตรีที่นำมาสอนควรเน้นแนวคิดด้านเสียงก่อนสอนสัญลักษณ์ทางดนตรี และระยะเริ่มต้นควรใช้

สัญลักษณ์ง่าย ๆ ที่เป็นรูปธรรมแทนเสียงดนตรี ระยะ ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นโน้ตดนตรี หรือ สัญลักษณ์ดนตรี อีกทั้งการสอนควรยึดหลักทักษะดนตรีโดยยึดทักษะใดทักษะหนึ่งโดยเฉพาะ ควบคู่ไปกับการสอนทักษะอื่น ๆ และเนื้อหาดนตรีที่มุ่งเน้นควรเป็นไปในทำนองเดียวกัน นอกจากนี้ ควรเน้นกิจกรรมสร้างความสนใจในดนตรี เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสัมผัสดนตรีทุกประเภทเพื่อให้ ผู้เรียนรับรู้ดนตรีอย่างมีคุณค่า ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความซาบซึ้งในสุนทรียะรสของดนตรีต่อไป

3.2 เนื้อหาของดนตรีในระดับประถมศึกษาควรเป็นเนื้อหาขั้นพื้นฐาน ซึ่งช่วยสร้าง แนวคิดที่สำคัญของดนตรี โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับจังหวะ ทำนอง สีต้น รูปแบบและลักษณะของ เสียง แนวคิดเหล่านี้ผู้เรียนสามารถพัฒนาไปได้อย่างลึกซึ้งพอสมควร ส่วนแนวคิดในเรื่องการ ประสานเสียงผู้เรียนสามารถเรียนรู้เข้าใจได้ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป

3.3 กิจกรรมการสอนดนตรีควรเน้นการปฏิบัติเป็นหลักเพราะผู้เรียนในวัยนี้ยัง สนุกสนานกับการได้เคลื่อนไหว หรือการร้องเพลง ผู้สอนจึงควรหาเทคนิควิธีสอนดนตรีมาช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ควรเน้นทักษะดนตรีทักษะใดทักษะหนึ่ง ใน แต่ละคาบของการเรียนเพื่อให้ผู้เรียน ได้รับแนวคิดเกี่ยวกับเนื้อหาและทักษะนั้น ๆ อย่างเต็มที่ โดยมี ทักษะอื่น ๆ สอดแทรกผสมผสานด้วยเสมอ อีกทั้งผู้สอนควรประเมินผลการสอนดนตรีทั้งในด้าน ปฏิบัติและทฤษฎี ซึ่งควรทำทั้งในเวลาเรียนและหลังจากการเรียนเสร็จสิ้นเพื่อเน้นความสำคัญของ ดนตรีในลักษณะวิชาการสาขาหนึ่งให้ผู้เรียนควรได้ศึกษาหาความรู้

3.4 การเลือกบทเพลงเพื่อใช้ในการสอนดนตรีในระดับประถมศึกษา โคดัลย (Kodaly, 1989 อ้างถึงใน ธวัชชัย นาควงษ์, 2534) ได้กล่าวว่า บทเพลงที่เหมาะสมกับการนำมาใช้สอนดนตรี ต้องเป็นเพลงที่มีคุณค่า เพราะเขาเชื่อว่า เด็กมีความอ่อนไหวมากต่องานศิลปะ จึงควรจะได้รับ ประสบการณ์จากผลงานประพันธ์ที่มีคุณภาพสูง ในปัจจุบัน มีนักการศึกษาหลายท่าน เห็นความ สำคัญของดนตรีและบทเพลงที่มีต่อการศึกษา จึงมีการแต่งเนื้อร้องและทำนองเพลงสำหรับเด็ก โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กเป็นสำคัญ เช่น คุณหญิงเบญจา แสงมะณี, อาจารย์ สุกรี ไกรเลิศ และคุณหญิงฉันทิลา นิลบรรณนอก นอกจากนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประคอง สุทธสาร อาจารย์ทางภาษาไทย ได้แต่งเพลงเพื่อสอนภาษาไทยแก่เด็กในระดับประถมศึกษา และได้จัดทำเทป บันทึกเสียงประกอบการสอน นอกจากนี้นักเรียนจะเกิดความสนุกสนานกับบทเรียน และยังช่วยให้ นักเรียนเข้าใจบทเรียน ได้รวดเร็วขึ้น

สำหรับการใช้เพลงประกอบการสอนวิชาดนตรี ณรุทธิ์ สุทธจิตต์ (2541, หน้า 29) กล่าวว่า ไม่ว่าจะเป็นการสอนร้อง หรือการฟัง นักเรียนควรได้ร้อง หรือฟังเพลงทุกประเภท ทั้งเพลง ไทย เพลงไทยสากล เพลงพื้นเมือง เพลงอมตะและเพลงนานาชาติ เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจและชื่นชม ในวัฒนธรรมดนตรีอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ดังนั้น การเลือกเพลงให้เหมาะกับเด็กจึงมีความสำคัญ อย่างยิ่ง ครูจะต้องคำนึงถึงแนวคิดที่จะให้ความรู้ทางดนตรีแก่เด็ก การสอนเนื้อหาดนตรีอย่างถูกต้อง

ตรงตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้ความรู้ทางดนตรี รวมทั้ง การมีอารมณ์สุนทรีย์ทางดนตรี สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้ขึ้นอยู่กับการใช้สื่อที่มีคุณค่าใน การนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อที่มีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ดนตรีคือเพลง ครูผู้สอน ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเลือกเพลงเพื่อนำมาใช้ได้อย่างได้ผล เพราะเพลงมิใช่เป็นสื่อที่ใช้เพียง เพื่อส่งเสริมทักษะการร้องเท่านั้น เพลงยังเป็นสื่อที่ใช้ในการสอนเนื้อหาดนตรีอีกด้วย ครูจึงควร ทราบเกณฑ์ในการเลือกบทเพลงเพื่อที่จะนำบทเพลงมาใช้อย่างได้ดียิ่งขึ้น ตามที่ ณรุทธิ์ สุทธิจิตต์ (2541, หน้า 29) ได้กำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้

3.4.1 ลักษณะของทำนอง เพลงที่นำมาใช้สอนควรมีช่วงเสียง (range) ของเพลง ไม่ กว้างนัก และควรมีการจัดเรียงของเสียงที่เรียงเป็นลำดับกันไป ซึ่งจะทำให้ร้องง่ายกว่าเพลงที่มีช่วง เสียงกว้างและมีลักษณะเสียงที่กระโดด นอกจากนี้ ควรเป็นเพลงในบันไดเสียง pentatonic คือ ประกอบด้วยเสียง 5 เสียง ได้แก่ โน้ตตัว โคร มี ซอล ลา เพราะจะทำให้ร้องง่ายกว่าเพลงที่มี 7 เสียง หรือมากกว่านั้น ทำนองเพลงควรมีลักษณะง่าย ๆ มีความไพเราะ เพื่อดึงใจให้นักเรียนชอบ และสนใจที่จะร้อง และควรเป็นบทเพลงสั้น ๆ อันจะทำให้ง่ายแก่การจดจำ

3.4.2 ลักษณะของจังหวะ ควรมีลักษณะของจังหวะไม่สลับซับซ้อน เช่น เพลงที่ ประกอบด้วยโน้ตตัวดำ โน้ตตัวขาว จะง่ายกว่าเพลงที่ประกอบด้วยโน้ตตัวเข้บ็ต 1 ชั้น หรือโน้ต ประจุในอัตราต่าง ๆ กัน นอกจากนี้ ควรเป็นเพลงที่มีอัตราจังหวะคงที่และง่าย

3.4.3 ลักษณะของการจัดเนื้อร้องและแนวทำนองเพลงที่มีลักษณะของทำนองที่มี เนื้อร้องเต็มจะง่ายกว่าเพลงที่มีลักษณะของทำนองที่มีการเอื้อน

กล่าวโดยสรุป แนวการจัดกิจกรรมดนตรีในระดับประถมศึกษาควรมุ่งหมายเพื่อพัฒนา ความสามารถในการฟังดนตรีทั้งในด้านเนื้อหาและทักษะดนตรีขั้นพื้นฐาน ครูผู้สอนจึงควรคำนึงถึง หลักการจัดกิจกรรมดนตรีให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและ ธรรมชาติของดนตรีเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความพร้อมและวัยของผู้เรียน เนื้อหาการจัดกิจกรรม การสอน หลักและการจัดกิจกรรมการสอน การเลือกบทเพลงที่มีคุณค่าที่ดีที่จะเป็นสื่อในการเรียนรู้ เนื้อหาและทักษะดนตรี ได้อย่างมีคุณค่า ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาดนตรี มีความ สามารถในการปฏิบัติทักษะต่าง ๆ อันเป็นผลให้การเรียนการสอนดนตรีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และ ต้องมีวิธีการวัดและประเมินผลดนตรี อีกทั้งประสบการณ์เสริมความสนใจในดนตรีก็ควร เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรับรู้ดนตรีทุกรูปแบบด้วย ซึ่งในงานวิจัยนี้ก็เช่นเดียวกันมีจุดมุ่งหมายเพื่อ พัฒนาความสามารถในการฟังดนตรีทั้งในด้านเนื้อหาและทักษะดนตรีขั้นพื้นฐาน โดยการเลือกบทเพลง ที่มีคุณค่าที่ดี เน้นแนวคิดด้านเสียงก่อนสอนสัญลักษณ์ทางดนตรี ดังนั้นขั้นตอนการฝึกจึงมีขั้นตอน ที่ชัดเจน โดยเริ่มจากการฟัง อีกทั้งยังใช้ทักษะต่าง ๆ เป็นสื่อในการเรียนรู้เนื้อหาและทักษะดนตรี ได้ อย่างมีคุณค่า มุ่งเน้นเนื้อหาดนตรีที่เป็นไปในทำนองเดียวกัน นอกจากนี้กิจกรรมการสอนดนตรียัง

เน้นการปฏิบัติเป็นหลักเพราะผู้เรียนในวัยนี้ยังสนุกสนานกับการได้เคลื่อนไหว หรือการร้องเพลง งานวิจัยนี้จึงหาเทคนิควิธีสอนดนตรีที่น่าสนใจมาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ อันส่งผลให้เกิดความซาบซึ้งในสุนทรียะรสของดนตรีในอันดับต่อไป

4. กิจกรรมดนตรีสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 ฌรุต สุทรจิตต์ (2541, หน้า 27-29) ได้กล่าวว่า กิจกรรมดนตรีสำหรับเด็กในวัย 6 – 8 ขวบ หรือระดับประถม 1-3 ซึ่งยังอยู่ในวัยที่ต้องการความดูแลเอาใจใส่จากบิดามารดา หรือผู้ปกครองเป็นอย่างมาก และเมื่อมาโรงเรียน ครูอาจารย์ก็ต้องดูแลอย่างใกล้ชิด เนื่องจากเด็กยังพึ่งตนเองไม่ได้มากนัก ทางดนตรีเด็กเริ่มมีแนวคิดเด่นชัดในเรื่องจังหวะ และแนวคิดเรื่องทำนองรองลงมา ฉะนั้นจึงเป็นการดีถ้าสภาพแวดล้อมทางดนตรีของเด็กในวัยนี้เอื้ออำนวยให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านจังหวะควบคู่ไปกับด้านทำนอง นอกเหนือไปจากแนวคิดด้านจังหวะทำนองแล้ว แนวคิดในเรื่องรูปแบบของบทเพลง สีสันของดนตรี และลักษณะของเสียงควรจะได้มีพัฒนาการไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น หรืออยู่ในระดับ ประถม 2 และ ประถม 3

การพัฒนาด้านจังหวะของเด็กวัยนี้ ควรเริ่มจากการช่วยให้เด็กตามจังหวะให้สม่ำเสมอให้ทราบถึงความเร็วความช้าของจังหวะ และเรื่องการเน้นของจังหวะ ในด้านความจำรูปแบบของจังหวะควรได้รับการเน้นด้วย เพราะทำให้เด็กเกิดความเข้าใจ และสามารถสร้างสรรค์ด้านจังหวะต่อไป

การพัฒนาด้านทำนองของเด็กในวัยนี้ ควรเริ่มให้เด็กฟังเพลงและร้องตามซึ่งอาจเป็นเพลงอะไรก็ได้ที่เด็กชอบ โดยปกติควรเป็นเพลงที่มีจังหวะเร้าใจ เนื้อร้องควรเป็นเรื่องใกล้ตัวเด็ก นอกจากนี้ควรเลือกเพลงที่มีช่วงเสียงของทำนองไม่กว้างจนเกินไป ให้เด็กหัดร้องด้วย เพื่อพัฒนาแนวคิดด้านระดับเสียงของเด็ก เนื่องจากเด็กวัยนี้ยังมีการพัฒนาด้านร่างกายไม่สมบูรณ์ การร้องเพลงมักจะเพี้ยน ซึ่งเนื่องมาจากหลายสาเหตุ ได้แก่ ช่วงเสียงของเพลงที่เด็กร้องไม่เหมาะสม แนวคิดเรื่องระดับเสียงยังพัฒนาไปไม่เท่าที่ควร เป็นต้น จึงเป็นการดีถ้าเลือกเพลงที่มีช่วงเสียงไม่กว้างเกินไปมา让孩子ร้อง และร้องเพลงหรือเปิดเพลงให้เด็กฟัง เพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องระดับเสียง ควบคู่ไปกับการที่让孩子ร้องเพลงทั่วๆ ไปด้วย

เด็กในวัยนี้สามารถพัฒนาแนวคิดเรื่องรูปแบบของบทเพลงไปด้วย ซึ่งควรเลือกรูปแบบง่ายๆ ให้เด็กพอทราบว่า เพลงก็มีรูปแบบเช่นเดียวกับการที่โรงเรียนก็มีแบบเครื่องแต่งกายของนักเรียนโดยทั่วไป เพลงเด็ก ๆ มักมีรูปแบบที่ซ้ำทำนองอยู่หนึ่งหรือสองทำนองสลับกัน การให้เด็กพอทราบว่าเพลงที่เด็กร้องมีการย้อนกลับมาของทำนองเดิมตรงไหนจัดว่าเป็นการให้เด็กได้เรียนรู้รูปแบบของเพลงง่าย ๆ ได้วิธีหนึ่ง

นอกจากนี้เด็กควรเรียนรู้เกี่ยวกับเสียงของเครื่องดนตรีบางชนิดว่าเป็นอย่างไร เพื่อให้เด็กเกิดความจำเสียงเครื่องดนตรีบางชนิดที่ได้ยินบ่อย ๆ ได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาเรื่องสีสันทของดนตรีในระดับสูงต่อไป

แนวคิดที่เด็กควรได้รับการพัฒนาไปด้วยอีกประการหนึ่ง คือ เรื่องของลักษณะของเสียง เช่น เรื่องความดัง ความค่อย ความรู้สึกจากบทเพลง เป็นต้น นอกจากนี้เด็กควรได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการร้องเพลง โดยใช้เสียงที่ไพเราะมิใช่ใช้เสียงตะโกนในการร้องเพลง ซึ่งเป็นการเน้นเรื่องคุณภาพของเสียงในขั้นแรกด้วย

แนวคิดเรื่องเสียงประสาน สามารถเริ่มพัฒนากับเด็กได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 โดยให้ฟังเพลงประสานเสียง หรือให้เด็กร้องเพลงหนึ่ง และครูร้องเสียงประสาน ประมาณประถมปีที่ 2 หรือ 3 เด็กอาจร้องเพลงประสานง่าย ๆ ได้ เช่น เพลงเชนท์ คือเพลงที่มีแนวทำนอง และมีแนวประสานประกอบด้วยตัวโน้ต 3-4 ระดับเสียงวนไปวนมาได้

จากการศึกษากิจกรรมสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สรุปได้ว่า เด็กในวัยนี้เริ่มมีแนวคิดเด่นชัดในเรื่องจังหวะ และแนวคิดเรื่องทำนองรองลงมา ดังนั้นจึงควรเอื้ออำนวยให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านจังหวะควบคู่ไปกับด้านทำนอง นอกเหนือไปจากแนวคิดด้านจังหวะทำนองแล้ว แนวคิดในเรื่องรูปแบบของบทเพลง สีสันทของดนตรี และลักษณะของเสียงควรจะได้มีพัฒนาการไปด้วยเช่นกัน และในงานวิจัยนี้ก็เช่นกัน ได้มีการเอื้ออำนวยให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านจังหวะควบคู่ไปกับด้านทำนอง และสีสันทของดนตรี โดยมีขั้นตอนให้เด็กได้เข้าใจในพัฒนาด้านต่าง ๆ ดังกล่าว อย่างมีระบบสอดคล้องกับกิจกรรมดนตรีสำหรับเด็กในวัยประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

5. หลักและวิธีการสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษา

หลักการสอนดนตรีโดยทั่วไป ฌูสท์ สุทธิจิตต์ (2538, หน้า 103-104) ได้เสนอหลักการสอนดนตรีที่น่าสนใจไว้ 4 ประการ ถึงหลักการเรียนการสอนดนตรีในระบบเพสตาลอซี (Pestalozzi) จำนวน 7 คน ข้อที่เป็นหลักการสำคัญรวมไว้ด้วย ในหลักการทั้งสองอย่างสามารถสรุปเป็นหลักการสอนดนตรีที่สำคัญได้ทั้งหมด 6 ข้อคือ

1. สอนให้ผู้เรียนมีประสบการณ์เกี่ยวกับเสียงดนตรีก่อนการเรียนรู้สัญลักษณ์ทางดนตรี
2. การสอนสาระดนตรีและจัดกิจกรรมดนตรีควรมีความเหมาะสมกับวัยตลอดจน

กิจกรรมควรมีความหลากหลาย

3. ผู้เรียนดนตรีควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมดนตรีทุกประเภท
4. สอนสิ่งต่าง ๆ ทีละอย่างจากส่วนย่อยไปสู่ส่วนใหญ่ ฝึกปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนให้ดี ก่อนปฏิบัติสิ่งที่ยากขึ้น
5. สอนโดยให้ตัวอย่างและฝึกปฏิบัติก่อนสรุปเป็นหลักการ
6. สอนให้รู้จักคิดวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ

วิธีการสอนดนตรีในประเทศไทย นักการศึกษาดนตรีในประเทศหลายท่านได้เสนอวิธีการสอนดนตรีสากลในระดับประถมศึกษาที่น่าสนใจ สรุปพอสังเขปได้ดังนี้ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2538, หน้า 104-107)

1. วิธีการสอนแบบเน้นทักษะการเคลื่อนไหวของร่างกาย วิธีการนี้ หม่อมคุณหญิง บริพัตร ได้นำมาใช้สอนดนตรีโดยมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ดนตรีด้วยการใช้พื้นฐานของการเคลื่อนไหวและทักษะดนตรีเป็นสื่อโดยการตอบสนองต่อดนตรีการควบคุมการเคลื่อนไหว และการปฏิบัติกิจกรรมการเคลื่อนไหวให้มีคุณภาพและเน้นการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ทักษะการเคลื่อนไหว แบ่งเป็น 3 ระดับตามความยากง่าย คือ ทักษะพื้นฐานเบื้องต้น ทักษะพื้นฐานขั้นกลางและทักษะพื้นฐานขั้นสูง

2. วิธีสอนแบบเน้นกระบวนการแก้ปัญหา อรวรรณ บรรจงศิลป์ ได้นำกระบวนการแก้ปัญหามาใช้สอนดนตรีในหลักการสำคัญ คือ ผู้เรียนจะได้รับปัญหาจากครูผู้สอนและจะร่วมกันแก้ปัญหาโดยการคิดวิเคราะห์ ทดลอง และนำเสนอผลงานการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้แนวคิดและทักษะดนตรีได้

3. วิธีสอนแบบสัมพันธ์กับทักษะทั้งสี่ของการเรียนภาษา วิธีการสอนแบบนี้ วิมลศรี อุปรมัย ได้นำมาใช้สอนดนตรีโดยมุ่งความสัมพันธ์ของดนตรีกับทักษะทางภาษาผู้เรียนจะเรียนรู้ดนตรีด้วยการฟังดนตรีก่อน หลังจากนั้นจะฝึกการพูดเกี่ยวกับดนตรี หรือฝึกการร้องเพลง ในระยะต่อมาก็คจะเป็นการอ่านและเขียนสัญลักษณ์ทางดนตรี หรือโน้ตดนตรีตามลำดับ

วิธีการสอนดนตรีในต่างประเทศ หลักการสอนดนตรีในระดับประถมศึกษาของต่างประเทศที่น่าสนใจและสามารถนำมาดัดแปลงใช้สอนดนตรีในระดับประถมศึกษาของไทยได้พอจะกล่าวโดยสังเขปดังนี้ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2538, หน้า 107-125)

1. วิธีการสอนของคาลโครซ (Dalcroze) เน้นการเคลื่อนไหวเป็นหลัก โดยยึดหลักที่ว่า การเรียนรู้ดนตรีด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายให้สอดคล้องสัมพันธ์จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายกับผู้เรียน การสอนจะสอนตามเนื้อหาของการเคลื่อนไหวที่ คาลโครซ จัดไว้ 34 ข้อ ซึ่งเรียกว่า ยูริธึมมิก (eurhythmics) การอ่านโน้ตจะใช้ระบบโซลเฟจ (solfege) และการสร้างสรรค์ในลักษณะ อิมโพรไวเซชัน (improvisation) จะเป็นหลักการสำคัญของการสอนด้วย

2. วิธีการสอนของออร์ฟ (Orff) เน้นการคิดวิเคราะห์สำรวจเกี่ยวกับเสียง สำรวจที่ว่าง ๆ รอบตัวอย่างเป็นระบบสอดคล้องและสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวในลักษณะการรับรู้และแสดงออก การสร้างสรรค์ดนตรีซึ่งเป็นผลรวมประสบการณ์ดนตรีจะเน้นในขั้นตอนสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้เรียนจะเรียนรู้เสียงโดยใช้ลีลาการพูด การร้อง และการเล่นดนตรีโดยเฉพาะเครื่องดนตรีที่ ออร์ฟ ประดิษฐ์ขึ้นซึ่งเป็นจุดเด่นของการสอนในระบบนี้ การปฏิบัติกิจกรรมดนตรีมีทั้งปฏิบัติเดี่ยวและการผสมวงครบคู่กันไป

3. วิธีการสอนของ โคดาไล (Kodaly) เน้นการร้องเป็นหลัก การสอนจะใช้บทเพลงพื้นบ้าน ซึ่งถือเป็นดนตรีในลักษณะภาษาแม่ที่มีความใกล้ชิดกับผู้เรียน กระบวนการสอน ยึดหลักพัฒนาการของเด็กเป็นหลักการเสนอเนื้อหาดนตรีจัดเป็นขั้นตอนรัดกุมจากง่ายไปหายาก มีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในลักษณะรูปธรรมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ดนตรีในลักษณะของเสียงได้ง่ายขึ้น การสอนจะเริ่มจากการฟังและร้องก่อนที่จะสอนอ่านและเขียน

4. วิธีการสอนคอมพรีเฮนซีฟ มิวซึเซียนชิพ (Comprehensive Musicianship) หรือ CM เน้นหลักการจัดประสบการณ์ทางดนตรีในลักษณะของการผสมผสานกลมกลืนขององค์ประกอบดนตรีเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะได้รับการฝึกให้เป็นผู้ฟัง ผู้แสดงและผู้สร้างสรรค์ดนตรีเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสาระดนตรีทุกแง่มุม ซึ่งวรรณคดีดนตรีนำมาใช้จะมาจากทุกมุมโลกเพื่อผู้เรียนจะได้มีประสบการณ์ที่กว้างไกล ตลอดจนมีความยอมรับ รู้จักคิดวิเคราะห์ วิจัยดนตรีอย่างมีหลักเกณฑ์

กล่าวโดยสรุป หลักการสอนดนตรีควรยึดหลักการสอนเสียงก่อนสอนสัญลักษณ์ทางดนตรี กิจกรรมดนตรีควรเหมาะสมกับผู้เรียน เน้นการปฏิบัติและฝึกให้รู้จักคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ดนตรี นักการศึกษาดนตรีได้เสนอแนะวิธีสอนดนตรีไว้น่าสนใจ คือ

วิธีสอนดนตรีในประเทศไทย ได้แก่ วิธีสอนแบบเน้นทักษะการเคลื่อนไหวของร่างกาย วิธีสอนแบบเน้นกระบวนการแก้ปัญหาและวิธีสอนแบบสัมพันธ์กับทักษะทั้งสี่ของภาษา

วิธีสอนดนตรีในต่างประเทศ ได้แก่ วิธีสอนของดาลโครซ (Dalcroze) เน้นการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างมีระบบ วิธีสอนของออร์ฟ (Orff) เน้นการคิดสร้างสรรค์ โดยการใช้เครื่องดนตรีประกอบ วิธีการสอนของโคดาไล (Kodaly) เน้นการร้องโดยใช้บทเพลงพื้นบ้านประกอบการสอนเป็นหลักและวิธีการของคอมพรีเฮนซีฟ มิวซึเซียนชิพ (Comprehensive Musicianship) เน้นการจัดประสบการณ์ดนตรีแบบผสมผสาน โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นทั้งผู้ฟัง ผู้แสดงและผู้สร้างสรรค์ดนตรี จะเห็นได้ว่า วิธีการสอนดนตรีมีความแตกต่างกันออกไป การที่จะนำวิธีการสอนดนตรีแบบใด มาใช้ควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายในการสอนดนตรีของตนเป็นหลักแล้วอาจนำวิธีการที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไปได้ และในงานวิจัยนี้ มีทั้งหลักและวิธีการสอนที่เหมือนและแตกต่างไปจากวิธีการสอนที่กล่าวมาข้างต้นคละเลล้ำกันไป โดยได้นำหลักและวิธีการสอนที่สร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้องค์ประกอบดนตรีในเรื่องจังหวะ ทำนองและสีสันทันที เทคนิคโดยการเปิดเพลงที่มีองค์ประกอบทางดนตรีในเรื่องจังหวะ ทำนองและสีสันทันทีชัดเจนให้นักเรียนฟังซ้ำ ๆ กัน เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความชื่นชม เห็นคุณค่า ให้มีสุนทรีย์ในเสียงดนตรี เพื่อจะนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้และสร้างเป็นมโนทัศน์ (concept) ได้ด้วยตนเอง กิจกรรมเป็นการฝึก จากมโนทัศน์ที่นักเรียนได้ขยายความ ให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้ทักษะต่าง ๆ ทางดนตรีเป็นสื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างสัมพันธ์กัน

การเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่องสัมพันธ์

ในการเรียนการสอนคนตรีนั้นผลงานที่ออกมาแต่ละชิ้นจะประกอบด้วยองค์ประกอบในหลายส่วนรวมกัน กล่าวคือผลงานบทเพลง ๆ หนึ่งนั้น จะประกอบด้วยสาระของคนตรีในด้านองค์ประกอบ เช่น จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน สีสัน รูปแบบ และอาจรวมถึงทักษะการปฏิบัติและประวัติความเป็นมาด้วย ดังนั้นในการสอนแต่ละครั้งควรจะให้ประสบการณ์และความรู้ที่ละด้านอย่างชัดเจน เช่น บทเพลงที่สอนนั้นหลังจากผู้เรียนมีประสบการณ์แล้ว อาจจะเน้นเฉพาะแนวคิดเรื่อง จังหวะ ทำนอง หรือประวัติและการปฏิบัติคนตรีอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนให้ชัดเจนแล้วในบทเพลงเดียวกันนั้นหรืออาจเป็นบทเพลงอื่นจึงค่อยให้แนวคิดด้านอื่น ๆ ต่อไปจนครบซึ่งในที่สุดผู้เรียนจะสามารถเข้าใจในภาพรวมสาระของคนตรีได้อย่างครบถ้วน

ข้อควรระวังในการใช้แนวการจัดการเรียนรู้ก็คือ ความต่อเนื่องสัมพันธ์ขององค์ความรู้ที่ผู้สอนจัดให้ผู้เรียนนั้น ผู้สอนจะต้องเตรียมการไว้ล่วงหน้าและเรียงลำดับให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กันเนื่องจากการให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนในแต่ละครั้งนั้นจะเน้นองค์ความรู้ด้านใดด้านหนึ่ง ถ้าเรียงลำดับสาระไม่ต่อเนื่องก็อาจทำให้เกิดปัญหาได้ ตัวอย่างเช่น

รูปแบบที่ 1

- การเรียนการสอนครั้งที่ 1 เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวะ
- การเรียนการสอนครั้งที่ 2 เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับทำนอง
- การเรียนการสอนครั้งที่ 3 เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับเสียงประสาน
- การเรียนการสอนครั้งที่ 4 เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา

รูปแบบที่ 2

- การเรียนการสอนครั้งที่ 1 เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวะ
- การเรียนการสอนครั้งที่ 2 เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับเสียงประสาน
- การเรียนการสอนครั้งที่ 3 เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา
- การเรียนการสอนครั้งที่ 4 เน้นองค์ความรู้เกี่ยวกับทำนอง

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่าในการเรียงสับก่อนหลังในการนำเสนอองค์ความรู้นั้นเมื่อครบทั้ง 4 ครั้ง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง 2 แบบ สามารถให้องค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวะ ทำนอง เสียงประสาน และประวัติความเป็นมาได้ทั้ง 2 แบบ แต่ในรูปแบบที่ 1 นั้น ผู้เรียนจะสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ได้ง่ายกว่า การเรียนรู้จะต่อเนื่องและสัมพันธ์กันมากกว่า ซึ่งจะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการ จัดการเรียนการสอน (เอกสารการอบรมหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2544, หน้า 223)

การวัดและประเมินผลทางดนตรี

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538, หน้า 161 - 179) ได้กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลทางดนตรีไว้ดังนี้

ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนดนตรี ควรคำนึงถึงโครงสร้างของสาระดนตรีเป็นหลัก รวมไปถึงหลักในการวัดผลและประเมินผล ในกรณีสาระดนตรีควรมีการวัดผลและประเมินผลทั้งด้านเกี่ยวกับเนื้อหาทางดนตรี ทักษะทางดนตรี รวมทั้งทัศนคติของผู้เรียนต่อดนตรี ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความซาบซึ้งในดนตรีด้วย ส่วนในด้านหลักการของการวัดผลและประเมินผล ควรคำนึงถึงหลักในการสร้างแบบทดสอบ วิธีการวัดผลตลอดจนเกณฑ์การประเมินผลเพื่อกำหนดการวัดผลการเรียนการสอนดนตรีให้มีประสิทธิภาพ

หลักการประเมินผลทางดนตรีแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. การประเมินผลเนื้อหาทางดนตรี ได้แก่ องค์ประกอบดนตรี (จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน รูปแบบ ลีลา และลักษณะของเสียง) และวรรณคดี (บทเพลงและประวัติดนตรี)
2. การประเมินผลทักษะทางดนตรี ได้แก่ การประเมินผลทักษะการฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การอ่านและการสร้างสรรค์
3. การประเมินผลทัศนคติทางดนตรี ได้แก่ การประเมินผลเกี่ยวกับความตั้งใจเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมการฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การอ่าน การสร้างสรรค์ และความสนใจดนตรี

การประเมินผลทางดนตรีควรคำนึงถึงเกณฑ์ในการประเมินผล ความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ โดยทั่วไปเนื้อหาทางดนตรีสามารถใช้แบบทดสอบวัดได้ ซึ่งเป็นวิธีการที่สะดวกและมีความเชื่อถือได้และความเที่ยงตรง ถ้าข้อสอบนั้นผ่านกระบวนการวิเคราะห์มาแล้ว สำหรับการวัดทักษะทางดนตรีวิธีที่ใช้ควรจะเป็นการทดสอบรายบุคคล เพื่อให้ได้ผลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และในการวัดทัศนคติทางดนตรี ซึ่งเป็นสิ่งที่วัดได้ยากที่สุด ควรใช้วิธีการต่าง ๆ ตลอดจนระยะเวลาตลอดการเรียนการสอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาใช้ในการประเมินผล สำหรับหลักเกณฑ์ในการประเมินผลที่มักจะมีใช้กันอยู่เสมอคือ เกณฑ์การประเมินผลอิงเกณฑ์และเกณฑ์การประเมินอิงกลุ่ม ซึ่งเกณฑ์ทั้งสองลักษณะนี้สามารถใช้ประเมินค่าการวัดได้เหมือนกัน จึงขึ้นอยู่กับการสอนที่จะเลือกกว่าเกณฑ์ใดที่จะเหมาะสมที่จะนำไปใช้กับผู้เรียนของตน

หลักการสำคัญในการประเมินผล คือ ควรให้การประเมินผลเป็นไปโดยยุติธรรมและถูกต้องตามความเป็นจริงที่สุด เพราะผลจากการประเมินจะเป็นตัวที่แสดงความสามารถของผู้เรียน รวมไปถึงประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอนด้วย

นอกจากนี้ยังมี รังสี เกษมสุข (2535, หน้า 100 - 102) ได้กล่าวถึงการวัดผลและการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปดนตรี ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการวัดและประเมินผลในวิชาอื่น ๆ ไว้ดีกว่า การวัดและการประเมินผลควรเป็นไปในลักษณะติดตามระดับพัฒนาการการเรียนรู้ของนักเรียน และเป็นการประเมินแบบอิงเกณฑ์ เพื่อปรับการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. สังเกต มีแบบสังเกตการร่วมกิจกรรมดนตรี เพื่อตรวจสอบพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ว่า ผู้เรียนผ่านเกณฑ์จุดประสงค์หรือไม่

2. ทดสอบการปฏิบัติทางดนตรีเป็นรายบุคคล โดยประเมินทักษะ การฟัง การร้อง ผลจากการปฏิบัติการใช้เครื่องดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย การสร้างสรรค์ผลงาน การเขียนและการอ่านโน้ตเพลง ความสนใจและความตั้งใจ

3. ทดสอบการปฏิบัติทางดนตรีเป็นกลุ่ม โดยประเมินทักษะต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วในการทดสอบรายบุคคล

4. การสัมภาษณ์ ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกทางอารมณ์ในการเล่นดนตรีและทัศนคติทางดนตรี

5. การใช้แบบทดสอบ อาจใช้ทั้งอัตนัยและปรนัย ข้อทดสอบจากแบบทดสอบนี้จะประเมินได้เฉพาะความรู้ ความเข้าใจ และความรู้สึกแต่ไม่สามารถวัดทักษะต่าง ๆ ได้

อนึ่งในวิธีการวัดผลการศึกษาดนตรีในระดับประถมศึกษา โดยทั่วไป มีการวัดผล 3 ระยะ คือ

1. ระยะการทดสอบย่อยท้ายคาบการสอน จากจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละคาบการสอน (คาบละ 20 นาที)

2. ระยะการทดสอบตามช่วงเวลา เช่น สัปดาห์ สองสัปดาห์ จากจุดประสงค์รวมของช่วงเวลาสัปดาห์หรือหลาย ๆ คาบ

3. ระยะการทดสอบปลายภาคเรียน จากจุดประสงค์รวมของภาคเรียน ซึ่งตั้งเกณฑ์กำหนดไว้

โรเบิร์ต และเวอร์นิส (Robert & Vernice, อ้างถึงใน รังสี เกษมสุข, 2535, หน้า 101) กล่าวว่า การวัดผลทางดนตรี วัดเป็น 3 ระดับ คือ วัดเฉพาะจุดที่ต้องการวัด วัดตามแผนการสอนรายคาบและวัดปลายภาคเรียน และควรจะวัดให้ครอบคลุมทุกด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย ดังนี้

1. วัดความเข้าใจ
2. วัดความคิดรอบคอบ
3. วัดความสามารถในการแสดงหลักการสรุป
4. วัดทักษะด้านต่าง ๆ

5. วัดทัศนคติ เช่น ความสนใจ ความตั้งใจ

6. วัดความซาบซึ้งหรือดนตรีวิจักขณ์

แฮร์รี่ (Harry, อ้างถึงใน รังสี เกษมสุข, 2535, หน้า 102) กล่าวถึง การวัดการเรียนรู้ดนตรีไว้ 3 กรณีด้วยกัน คือ วัดคุณภาพของดนตรี วัดความสามารถทางดนตรี การวัดและการซ่อมเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรี

การวัดผลการเรียนดนตรี จำแนกออกเป็นการวัด 2 ด้าน คือ

1. ด้านความถนัดทางดนตรี ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากสติปัญญา หรือตามคุณสมบัติของผู้เรียน
2. ด้านการสอนดนตรี ซึ่งใช้แบบทดสอบ แบบทดสอบกำหนดไว้ เป็น 3 ส่วน คือ วัดความรู้ วัดทักษะ และวัดทำทวิจักขณ์หรือความซาบซึ้งทางดนตรี

จากการศึกษาการวัดผลทางดนตรีที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การวัดผลทางดนตรีนั้นมีการวัดผลที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การเรียนรู้ นอกจากนี้การประเมินผล ทางดนตรีควรคำนึงถึงเกณฑ์ในการประเมินผล ความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ และควรให้การประเมินผลเป็นไปโดยยุติธรรมและถูกต้องตามความเป็นจริงที่สุด เพราะผลจากการประเมินจะเป็นตัวชี้แสดงความสามารถของผู้เรียนรวมไปถึงประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอนด้วยและจากการศึกษาการประเมินผลทางดนตรี ผู้วิจัยจึงใช้ลักษณะการประเมินโดยยึดธรรมชาติของวิชา เป้าหมายและปรัชญาของดนตรี ใช้หลักเกณฑ์ในการประเมินในลักษณะคิเคะเนนเฉลี่ยรวม โดยคู่วิวัฒนาการ หรือพัฒนาการของผู้เรียน และนำหลักการของฌรุท สุทธจิตต์ (2538, หน้า 161 - 179) มาปรับใช้กับชุดฝึก ซึ่ง ฌรุท สุทธจิตต์ ได้กล่าวถึงการประเมินผลทักษะทางดนตรี อันได้แก่ การประเมินผลทักษะการฟัง การร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว การอ่านการสร้างสรรค์และหลักการของรังสี เกษมสุข (2535, หน้า 100 - 102) ที่ว่าด้วยเรื่องของการทดสอบการปฏิบัติทางดนตรีเป็นรายบุคคล โดยประเมินทักษะ การฟัง การร้อง ผลจากการปฏิบัติการใช้เครื่องดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย การสร้างสรรค์ผลงาน ความสนใจและความตั้งใจ โดยมีวิธีการวัดดังนี้

กำหนดทักษะในแบบวัดทักษะทางดนตรีมี 6 ทักษะ คือ

- 2.1 ทักษะการฟัง
- 2.2 ทักษะการร้องเพลงที่มีดนตรีประกอบการร้อง
- 2.3 ทักษะการร้องเพลงที่ไม่มีดนตรีประกอบการร้อง
- 2.4 ทักษะการเล่นเครื่องประกอบจังหวะ
- 2.5 ทักษะการเคลื่อนไหวร่างกาย
- 2.6 ทักษะการคิดสร้างสรรค์

กำหนดลักษณะของแบบวัด ให้แบบประเมินทักษะทางดนตรีมีคะแนน 4 ระดับคือ

ทักษะที่แสดงออกดีมาก

4

คะแนน

ทักษะที่แสดงออกดี	3	คะแนน
ทักษะที่แสดงออกพอใช้	2	คะแนน
ทักษะที่แสดงออกต้องได้รับการแก้ไข	1	คะแนน

กำหนดหัวข้อการประเมินในทักษะด้านต่าง ๆ ดังนี้

ทักษะด้านการฟัง มีหัวข้อการประเมิน คือ ความสนใจ การรับรู้ การตอบสนอง การนำมาสร้างผลงาน และผลงานที่สร้าง

ทักษะด้านการร้องเพลงมีดนตรีประกอบการร้องและไม่มีดนตรีประกอบการร้อง มีหัวข้อการประเมิน คือ จังหวะ ทำนอง เนื้อร้อง ลีลา และความไพเราะ

ทักษะด้านการเล่นเครื่องประกอบจังหวะ คือ จังหวะ การผสมวง คุณภาพของเสียง ความรู้สึก ความตั้งใจและมั่นใจ

ทักษะด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย มีหัวข้อการประเมิน คือ เข้าจังหวะ ท่าทาง ลีลา ความสวยงาม และความตั้งใจ

ทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์ มีหัวข้อการประเมิน คือ รูปแบบ ความร่วมมือ ความตั้งใจ ลีลา และจังหวะ

เอกสารเกี่ยวกับชุดฝึก

ความหมายของชุดฝึก การสอนโดยใช้ชุดฝึกเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะทำให้การเรียนของนักเรียนเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง ซึ่งมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับชุดฝึกไว้ไว้ดังนี้

ชาญชัย ถวิลรังสีมา และเชิดวิทย์ อุทธิ์ประศาสตร์ (2523, หน้า 114) กล่าวว่า การฝึกหมายถึง การจัดสภาพการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรมจนสามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการสร้างชุดฝึกต้องคำนึงถึงหลักการสร้าง จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับชุดฝึกที่ดี ประโยชน์ของชุดฝึกและการนำไปใช้

หลักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับชุดฝึก ในการสร้างชุดฝึก สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทร์มรรย์ (2522, หน้า 52-62) กล่าวว่า ต้องยึดตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ทางจิตวิทยาดังนี้

1. กฎของธอร์นไค์ เกี่ยวกับกฎแห่งการฝึกหัดซึ่งกล่าวว่า “สิ่งใดก็ตามที่มีการฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ย่อมทำให้ผู้ฝึกมีความคล่องสามารถทำได้ดี ในทางตรงกันข้ามสิ่งใดที่ไม่ได้รับการฝึกหัด หรือทอดทิ้งไปนานย่อมทำได้ไม่ดี”

2. ความแตกต่างระหว่างบุคคลควรคำนึงว่านักเรียนแต่ละคนมีความรู้ ความถนัด ความสามารถและความสนใจแตกต่างกัน ฉะนั้นในการสร้างชุดฝึกจึงควรพิจารณาถึงความเหมาะสม คือ ไม่ง่ายและ ไม่ยากเกินไป ควรมีหลาย ๆ แบบ

3. การจูงใจนักเรียน โดยการชุดฝึกจากง่ายไปหายาก เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน ซึ่งจะให้ผลสำเร็จในการฝึกและช่วยช่วยให้คิดตามต่อไป

4. ใช้ชุดฝึกสั้น ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยขอเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐาน โดยกระบวนการเรียนรู้ภาษา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนดนตรีสากลในระบบประถมศึกษา

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ภาษา

1. งานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานโดยกระบวนการเรียนรู้ภาษา งานวิจัยนี้นับเป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่เสนอการสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานโดยกระบวนการเรียนรู้ภาษา จึงยังไม่มีงานวิจัยอื่น ๆ เกี่ยวข้องโดยตรงมาก่อน แต่ถ้าเปรียบหลักและวิธีการสอนดนตรีของโคดาเลย์ (Kodaly) หรือวิธีสอนดนตรีของออร์ฟ (Orff) ที่เริ่มสอนให้ผู้เรียนรับรู้และเข้าใจเรื่องเสียงดนตรีด้วยการฟังก่อนที่จะสอนร้องหรือเคลื่อนไหว ระยะเวลาจึงเริ่มสอนอ่านและเขียนตามลำดับ จะเห็นว่ามีแนวคิดคล้ายคลึงและสอดคล้องกับกระบวนการสอนดนตรีในงานวิจัยนี้มาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนองานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนดนตรีของโคดาเลย์และออร์ฟ ดังนี้

ในปีคริสต์ศักราช 1973 ฮาร์เปอร์ (Harper, cite in Bayless and Remsey, 1978) ได้นำหลักการสอนของโคดาเลย์ ไปทำการทดลองสอนเปรียบเทียบการสอนที่ครูดำเนินการอยู่ โดยกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเป็นนักเรียนระดับอนุบาลเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนใน 3 ด้าน คือ ด้านทักษะการเห็น ด้านทักษะการฟัง และด้านทักษะการเรียนรู้สิ่งใหม่ ผลการวิจัยพบว่าทฤษฎีการสอนแบบโคดาเลย์ ช่วยส่งผลให้เด็กมีทักษะทางการเห็น การฟัง และการเรียนรู้ แตกต่างกันจากนักเรียนที่เรียนแบบเดิม มีผลสัมฤทธิ์ดีกว่าในทุกทักษะ ซึ่งทำให้เด็กอนุบาลที่เรียนรู้ตามทฤษฎีของโคดาเลย์ มีความพร้อมที่จะเรียนในระดับประถมศึกษาดีกว่าเด็กอีกกลุ่ม

จอห์นสโตน (Johnstone, 1973) ได้นำวิธีการสอนของออร์ฟ มาทดลองสอน โดยใช้ลู่รือรีคอร์ด ในหัวข้อวิจัยเรื่อง “ การใช้ลู่รือรีคอร์ดเป็นอุปกรณ์การสอนดนตรีขั้นพื้นฐานในห้องเรียน” วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสร้างวิธีการสอนดนตรีสากลขั้นพื้นฐานในห้องเรียนแบบ

ต่าง ๆ โดยใช้ขลุ่ยรีคอร์เดอร์เสียงโซปราโนและเพื่อกำหนดว่าวิธีการดังกล่าวจะเหมาะสมกับนักเรียนในระดับความสามารถทางดนตรีระดับใด วิธีการวิจัยในครั้งนี้ครั้งแรกของการทดลองจำกัดให้ใช้เพลงในบันไดเสียงเพนทาโทนิค (pentatonic scale) ส่วนครึ่งหลังใช้วิธีการอื่น ๆ เช่น กิจกรรมจังหวะ ทำนอง การประสานเสียง ตัวอย่างประชากรเป็นนักศึกษา 2 กลุ่ม ในมหาวิทยาลัยโอเรกอน (Oregon) ตัวอย่างทั้งสองกลุ่มทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัยพบว่าหลังการทดลองกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านความรู้สึกที่มีต่อระดับบันไดเสียงและรับรู้เสียงในบันไดเสียงเมเจอร์ ไมเนอร์ และไม่มี ความแตกต่างกันทางด้านความเข้าใจในระดับเสียงและการได้ยินเสียงสั้น – ยาว

สุมาลี ขจรดำรงกิจ (2526) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบการสอนดนตรีตามวิธีการสอนของโคดาซล์และ ออร์ฟ โดยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรีสากลชั้นพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้ขลุ่ยรีคอร์เดอร์และใช้การขับร้อง กลุ่มตัวอย่างประชากรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเรียนโดยการใช้ขลุ่ยรีคอร์เดอร์ กลุ่มที่ 2 เรียนโดยใช้การขับร้อง ผลการวิจัยปรากฏว่ากลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดนตรีสากลชั้นพื้นฐานไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉพาะเรื่องพบว่า เรื่องชื่อและอัตราส่วนตัวโน้ต นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้การขับร้องมีผลสัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้ขลุ่ยรีคอร์เดอร์ ส่วนเรื่องอื่น ๆ อีก 5 เรื่อง คือ ระดับเสียงในบันไดเสียง ซี เมเจอร์ เครื่องหมายกำหนดจังหวะ และจังหวะ การอ่านโน้ตและการเขียนโน้ต นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนดนตรีสากลในระดับประถมศึกษา

วัฒนา มัคคสมัน (2528) ได้ทำการทดลองสอนโน้ตเบื้องต้น โดยใช้เพลงพื้นบ้านอีสานแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตัวอย่างประชากรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยกลุ่มควบคุมเรียนด้วยวิธีสอนตามแผนการสอนโน้ตสากลของกระทรวงศึกษาธิการ และกลุ่มทดลองเรียนด้วยวิธีสอนตามแผนการสอนโน้ตสากลเบื้องต้น โดยใช้เพลงพื้นบ้านอีสานกับกลุ่มควบคุมที่เรียนด้วยวิธีสอนตามแผนการสอนกระทรวงศึกษาธิการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .01 แต่พฤติกรรมการเรียนไม่แตกต่างกัน

สุนันท์ สุขเจริญ (2529) ได้ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนโน้ตสากลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากการสอนที่ใช้เปียโนกับการสอนที่ใช้บัตรคีย์บอร์ด กลุ่มตัวอย่างประชากรแบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม ดำเนินการสอนโดยใช้เปียโน 4 กลุ่มและอีก 4 กลุ่ม ดำเนินการสอนโดยใช้บัตรคีย์บอร์ดเป็นสื่อ ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนโน้ตสากลของนักเรียนกลุ่มที่เรียนจากการสอนที่ใช้เปียโนกับกลุ่มที่เรียนจากการสอนที่ใช้บัตรคีย์บอร์ด ไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 และผลจากการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการผลิตและการใช้

บัตรศัณยบัตรในการสอนไวยากรณ์แก่นักเรียนพบว่า นักเรียนยอมรับร้อยละ 83.75 ส่วนที่เหลือร้อยละ 16.25 ไม่ยอมรับ

อรรถพร บรรจงศิลป์ (2518) ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับความถนัดทางดนตรีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 152 คน โดยใช้แบบทดสอบความถนัดทางดนตรีของซีซอร์ ฉบับปรับปรุงปี ค.ศ. 1960 แบบสอบถามสิ่งแวดล้อมทางดนตรีและแบบสำรวจความสนใจดนตรีเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า

1. ความถนัดทางดนตรี มีความสัมพันธ์ทางบวกกับสิ่งแวดล้อมทางดนตรีและความสนใจดนตรี
2. สิ่งแวดล้อมทางดนตรีและความสนใจดนตรีสามารถใช้เป็นตัวทำนายความถนัดทางดนตรีได้ แม้ว่าประสิทธิภาพในการทำนายจะไม่สูงนัก
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ภาษา

จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่า นักการศึกษาหรือนักภาษาศาสตร์ได้นำกระบวนการเรียนรู้ภาษาไปใช้เป็นหลักในการสอนภาษาโดยทั่วไป โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศ ซึ่งวิธีการสอนภาษาแบบต่างประเทศหลายวิธีได้ยึดหลักการสอนตามกระบวนการเรียนรู้ภาษา เช่น วิธีสอนแบบฟัง – พูด (audio-lingual method) หรือวิธีสอนตามหลักภาษาศาสตร์ (linguistic method) เป็นต้น ในที่นี้ผู้วิจัยขอเสนองานวิจัยเกี่ยวกับวิธีสอนแบบฟัง-พูด หรือวิธีสอนตามหลักภาษาศาสตร์ที่เป็นการสอนตามกระบวนการเรียนรู้ภาษา พอเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

ฟิชเชอร์ (Fisher, 1962) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช่วิธีการทางภาษาศาสตร์และวิธีสอนแบบเน้นการฝึกพูดปากเปล่าในการสอนเสริมวิชา “composition” ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบภาษาศาสตร์และเน้นการฝึกพูดปากเปล่า ส่วนกลุ่มควบคุมสอนด้วยวิธีใช้แบบเรียนวิธีเก่า ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสอนแบบเน้นการฝึกพูดปากเปล่าด้วยวิธีการทางภาษาศาสตร์มีประสิทธิภาพต่อนักเรียนที่เรียนเสริมมากกว่าวิธีการแบบเก่า ซึ่งวัดได้โดยคะแนนสอบก่อนและหลังการสอนด้วยปรากฏว่า การประเมินผลทั้งหมดยืนยันว่า วิธีสอนตามหลักภาษาศาสตร์แบบเน้นฝึกพูดปากเปล่านั้นมีประสิทธิภาพสูง

รีฟเวอร์ (Rivers, 1968) ได้กล่าวถึงการทดลองของ เซอร์เรอร์ (Sherreer) ในปี ค.ศ. 1960-1962 ว่า เซอร์เรอร์ (Sherreer) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการสอนแบบ ฟัง - พูด (audio - lingual method) กับแบบเดิม (traditional) และแบบผสม (multiple – approach method) โดยแบ่งผู้เรียนภาษาเยอรมันในมหาวิทยาลัยโคโลราโด ออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มควบคุมใช้การสอนแบบเดิมและแบบผสม กลุ่มทดลองใช้วิธีเรียนแบบฟัง – พูด ผลการทดลองสรุปได้ว่า

1. กลุ่มทดลองมีทักษะในการฟัง จับใจความ เข้าใจสัญลักษณ์และเขียนแบบภาษา ได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม

2. ในด้านการพูด กลุ่มทดลองพูดภาษาต่างประเทศได้ดีขึ้นกว่าเดิม และมีสัมฤทธิ์ผลในการพูดสูงกว่ากลุ่มควบคุม

3. ในด้านการเขียน กลุ่มควบคุมมีทักษะในการเขียน ตลอดจนการแปลภาษาต่างประเทศ ได้ดีกว่ากลุ่มทดลอง

ภัทรา เจนพนัส (2505) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวัดผลการสอน article โดยวิธี aural – oral approach ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1” ซึ่งเป็นการทดลองสอนภาษาอังกฤษด้วยวิธี ฟัง – พูด (audio – lingual method or aural – oral method) โดยทดสอบก่อนทดลองสอน หลังจากนั้นทำการสอนเรื่อง “articles” กับกลุ่มตัวอย่าง แล้วทดสอบด้วยแบบทดสอบชุดเดิมหลังการสอนเสร็จสิ้นลง ผลการวิจัยพบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างประชากรภายหลังการสอนด้วยวิธี ฟัง – พูด มีค่าสูงกว่าก่อนที่จะได้รับการสอน สรุปได้ว่า นักเรียนมีพัฒนาการสูงขึ้นหลังการสอน

จุริย์ จิระกุล (2512) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบวิธีการสอนภาษาอังกฤษแบบวิธีแปลกับแบบวิธีของภาษาศาสตร์ โดยกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มแรกที่ได้รับการสอนแบบวิธีของภาษาศาสตร์มีความสามารถในการด้านความเข้าใจการฟังดีกว่านักเรียนกลุ่มที่สองที่ได้รับการสอนแบบวิธีแปล แต่ความสามารถในการอ่านนักเรียนกลุ่มแรกจะดีกว่านักเรียนกลุ่มที่สอง

ชูวดี ทองคำวรรณ (2512) ได้ทำการวิจัยสำรวจความคิดเห็นของครู โรงเรียนสาธิต (มัธยม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สอนภาษาต่างประเทศ (อังกฤษและฝรั่งเศส) ต่อวิธีการสอนตามหลักภาษาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครู โรงเรียนสาธิต (มัธยม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สอนภาษาอังกฤษในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และครูที่สอนภาษาฝรั่งเศสตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-5 ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ครูส่วนมากเห็นว่าวิธีสอนตามหลักภาษาศาสตร์สามารถนำมาใช้ได้ผลดีพอใช้ในโรงเรียนไทยและควรนำวิธีการสอนนี้มาใช้ในทุกระดับชั้นเรียน ปัญหาที่ครูหนักใจ เมื่อดำเนินการสอนคือ นักเรียนชอบให้เทียบเป็นภาษาไทย ไม่สนใจขณะพูด เมื่อหน้าต่อการฝึกทักษะและครูไม่มีเวลาเตรียมการสอน นอกจากนี้ถึงแม้ว่า การสอนด้วยวิธีนี้จะสอน ได้ช้าแต่ก็ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะครบทั้ง 4 ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน ตามลำดับ

กล่าวโดยสรุป ในงานวิจัยส่วนแรกจะเห็นว่าการสอนคนตรีสากลในแนวทางของกระบวนการเรียนรู้ภาษาตามวิธีการสอนของโคคายล์และออร์ฟ ช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางดนตรีได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับงานวิจัยส่วนที่สามที่กล่าวมาแล้วถึงวิธีการสอนภาษาตามกระบวนการเรียนรู้ภาษาที่ส่งเสริมและพัฒนาทักษะทางภาษาให้ดีกว่าวิธีสอนภาษาแบบอื่น ๆ เช่นเดียวกัน ในงานวิจัยส่วนที่สองเป็นงานวิจัยในลักษณะอื่นที่มุ่งศึกษาวิธีสอนคนตรีสากลในระดับ

ประณตศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถทางดนตรีของผู้เรียน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการวิจัยด้านการสอนดนตรีสากลในประเทศไทยที่มีอยู่น้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยเหล่านี้ก็เป็นแนวความคิดพื้นฐานขั้นต้น เพื่อการศึกษาวิจัยขั้นที่กว้างไกลในอนาคตต่อไปได้

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University